

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
10 poäng

Fula kläder, men Brad Pitt är rätt snygg

- En studie kring audiovisuellt läsande i skolan

Ugly Clothes, but Brad Pitt looks quite good

- A Study of Audiovisual Readings in School

Mathias Persson

Lärarexamen 60 poäng
Historia
2007-01-17

Examinator: Nils Andersson
Handledare: Per Eliasson

Sammanfattning

Jag syftar att undersöka hur klipp från spelfilmer baserade på litterära texter kan förmedla kunskaper inom litteratur och historia. Under tre lektioner används en kvantitativ metod där samma undersökningsgrupp svarar på hur och om filmklipp integrerade i undervisningen har tillfört dem kunskaper. För att analysera materialet utgår jag ifrån Roger Säljö och resonerar kring ett sociokulturellt perspektiv där Filmen är ett redskap som elever använder för att förstå och behandla sin omvärld. Jag utgår även ifrån en neoformalism och en receptionsteori, där eleverna anses vara audiovisuellt läskunniga och bärare av en förväntningshorisont. Resultatet visar inte på att kunskaper i historia förts vidare, men däremot i litteraturförståelse där klippen gjorde det lättare för eleverna att ta till sig ett innehåll och skapa helhetsintryck i en svår text. Men även då det inte går att säga något om korta klipp förmedlar kunskaper i historia är filmen ett välkommet inslag i skolan där den blir en uppskattad variation i undervisningen.

Nyckelord: audiovisuellt läsande, film, förväntningshorisont, historia, litteraturkunskap, mediepedagogik, neoformalism, receptionsteori, sociokulturellt perspektiv.

Innehåll

1 Inledning.....	7
1.1 Syfte och frågeställning.....	7
2 Metod	8
2.1 Urval och undersökningsgrupp	9
2.2 Genomförande	9
2.3 Enkäterna i sitt sammanhang.....	10
2.3.1 Första lektionen	11
2.3.2 Andra lektionen	11
2.3.3 Tredje lektionen.....	11
2.4 Bearbetning och analys av undersökningen	12
2.5 Reliabilitet och validitet	12
3 Samtida forskning	14
3.1 Realismen i den historieförmedlande spelfilmen	15
3.2 Strategier hos historisk spelfilm.....	16
3.3 Filmen i en historisk kontext.....	17
4 Teori	18
4.1 Filmteori	19
4.2 Sociokulturellt perspektiv	21
4.3 Applicering av teorierna.....	25
5 Filmerna	26
6 Resultat.....	27
6.1 Trojalektionen	27
6.1.1 Skriftliga svar	32
6.2 Troja- och Odysseenlektionen	34
6.2.1 Skriftliga svar	36
6.3 Tristan och Isoldelektionen	37
6.3.1 Skriftliga svar	39
7 Analys.....	40
7.1 Analys utifrån en filmteori	41
7.2 Analys utifrån ett sociokulturellt perspektiv	43
8 Slutdiskussion.....	47

1 Inledning

Vår tids mest inflytelserikaste lärare i historia undervisar audiovisuellt. Detta menar Mats Jönsson som har forskat om film som förmedlare av historia. Jag anser att om det är så att rörliga bilder står för det mesta av vårt historieförmedlande är det väl inte mer än rätt att filmen integreras mer i undervisningen. Jag kommer i mitt arbete att fokusera på filmen som historieförmedlande medium. Men det kommer att stå klart längre fram att film inte bara återger en annan tid eller en historisk händelse utan är samtidigt en produkt av den tid som den produceras i. Jag vill i mitt arbete ta reda på om elever får en bättre förståelse eller ett ökat intresse för ett ämne genom användandet av spelfilm i undervisningen. Kan man skapa en annan förståelse över ämnet litteraturhistoria och göra kopplingar mellan tider och förståelse för motiv som är lika aktuella för oss idag som för den tid som de skapades i? Kan spelfilm baserad på klassisk litteratur öka eller förändra synen på dessa verk och tiden som de skrevs i och vad de säger oss idag? På vilket sätt kan man använda film i undervisningen så att det främjar elevernas lärande?

Att använda filmer för att förankra ett historiskt ämne hos eleverna tror jag är positivt. Filmen *Troy* (2004), vilken jag använder i min undersökning, kände de flesta av eleverna till sedan tidigare. Att då ta med den i diskussionen och visa klipp från den gör att de flesta kan relatera till både filmen och texten som ligger till grund för filmen. Det bäddar också för diskussioner kring varför man fortfarande tycker att detta är en bra historia eller varför man har ändrat händelser i berättelsen i adaptationen av texten till film.

1.1 Syfte och frågeställning

Filmen är en del av många människors vardag. Man går på bio, ser film på tv, hyr eller köper film i videoaffären och på senare tid har nedladdningar genom olika program på Internet blivit allt vanligare. Hur man än konsumerar filmer eller rörliga bilder är det något som många gör. Därför tycker jag också att elever i skolan bör diskutera kring film och att analys av film inkluderas i undervisningen, vilket redan finns med i kursplanen för svenska A men som inte tar någon större plats.

I mitt arbete vill jag undersöka och se om, eller hur, spelfilm kan förmedla kunskaper kring historia och litteraturvetenskap genom att använda klipp från spelfilmer vilka är baserade på kända litterära texter. Mitt arbete strävar alltså efter att besvara hur elever tar emot rörliga bilder i en undervisningssituation och hur dessa bilder förmedlar kunskaper om historia och litteraturvetenskap. Jag vill särskilt betona att det är just spelfilmer som är i fokus i mitt arbete

och som jag behandlar och inga andra former. Även om forskning kring historia och film inbegriper all sorts film.

Hur film kan fungera som ett kommunikativt redskap under lektionerna tas upp i boken *Medieresor – om medier för pedagoger*¹. Där beskrivs bland annat om hur lärare för in olika sorters media i undervisningen, dels som ett pedagogiskt instrument och dels för att lära elever att handskas med olika sorters media, som bilder, musik, tidningar och film.² Just detta har varit en av mina ambitioner under min verksamhetsförlagda tid. Jag gillar att arbeta med dessa verktyg och det kändes självklart att detta skulle ha en central roll i mitt arbete.

Syftet var från början att undersökningen skulle innefatta ämnet historia såväl som svenska. Men då jag inte genomförde någon praktik i ämnet historia blev det svårt att få tid under dessa lektioner. Eleverna hade redan vid tiden för min undersökningsperiod avklarat den aktuella tidsperiod som jag tänkt koncentrera mig på. Utifrån förutsättningarna anpassade jag undersökningen efter de lektioner och tid som jag hade i svenska. Detta gjorde även att eleverna redan hade en förförståelse för de historiska perioderna. Syftet med min uppsats är att undersöka hur elever tar till sig film integrerad i undervisningen i skolan.

Min frågeställning är: Kan man genom korta klipp från spelfilmer baserade på litterära förlagor, förmedla kunskaper om historia och litteraturkunskap?

2 Metod

När jag ställde mig frågan om film underlättar elevers lärande visste jag inte riktigt hur jag skulle gå till väga för att besvara den. Att det fick bli en undersökning ute på fältet var självklart. Från början var min tanke att jag skulle visa hela filmer för en grupp elever som frivilligt ställde upp och efter visningen intervjuade dem om vad de sett och vad de tyckte. Men efter en tid insåg jag att det skulle kunna bli svårt att få tag på en grupp elever med tid och vilja, att titta på en film för att sedan bli intervjuade, och därför lade jag undan denna tanke.

Mätinstrumentet jag valt för denna uppsats är enkäter³. Fördelen som jag såg med enkäter var att fler människor kan ingå i urvalsgruppen och representativiteten för den undersökta gruppen blir då större. Anledningen till detta var dels tiden jag hade för genomförandet av undersökningen. Att genomföra intervjuer med likvärdig grupp skulle ta alldeles för lång tid. Då jag inte heller behövde gå på djupet hos eleverna i deras svar räckte det för min undersökning med frågor med bestämda svarsalternativ och kortare kommentarer. Jag ansåg

¹ Olson, Kerstin & Boreson, Cecilia *Medieresor – om medier för pedagoger* Stockholm 2004

² Olson, Kerstin & Boreson, Cecilia

³ Se bilaga.

att en kvantitativ metod var det som bäst hjälpte mig att besvara min frågeställning då den är ett verktyg för att ordna, beskriva, bearbeta och analysera den data jag samlat in⁴.

Enkäten är indelad i olika delar. I den första har jag med bakgrundsfrågor såsom kön och hur många filmer de ser i veckan, för att samla in data att jämföra enkätens huvudfrågor med. Den andra delen avser att besvara huvudundersökningen och är kopplad till min frågeställning. För den sista delen av enkäten har jag med frågor som rör elevernas attityder till film i undervisningen. Detta för att jag tycker att det är intressant men också för att det kan fungera som anledningar till varför man svarar som man gör i huvuddelen. Till exempel kan de som inte anser sig få ut något av filmen tycka att det blir rörigt under lektionen när man använder film i undervisningen. Det är attitydsfrågor som eleverna tar ställning till och visar hur de ser på film i undervisning.

Enkäternas frågor är desamma för varje tillfälle förutom de frågor som rör den historiska tidpunkten. Detta för att den historiska miljö som fanns i de första två texter inte är densamma som i Tristan och Isolde.

2.1 Urval och undersökningsgrupp

Valet av grupp blev av rent praktiska skäl en klass bestående av 30 elever som jag undervisade i under min verksamhetsförlagda tid. Efter diskussion med min handledare på skolan där min verksamhetsförlagda tid var förlagd, planerade jag in tiden för min undersökning i ämnet svenska.

Undersökningsgruppen är en gymnasieklass och de går första året på gymnasiet inom samhällsvetarprogrammet. Givetvis hade valet av grupp inte något att göra med vilket resultat jag ville ha. Jag tror inte att resultatet har blivit speciellt utstickande på grund av den grupp jag undersökt. På grund av gruppens storlek kan det diskuteras kring hur giltigt resultatet är på större grupper, säger det någonting om elevers mottagande av rörliga bilder. Arbetets syfte har varit att undersöka en grupp på 30 personer vilket jag också gjort och resultatet som kommer från undersökningen säger något om den undersökta gruppen.

2.2 Genomförande

Med utgångspunkt i de texter som finns med i planeringen för kursen ”myter och motiv”, en lokal kurs på skolan för min undersökning i svenska A, kom jag fram till tre texter att använda för min undersökning. Dessa tre texter valdes utifrån att de ägnas en rätt så lång tid i

⁴ Patel, Runa & Davidson, Bo *Forskningsmetodikens grunder – Att pplanera, genomföra och rapportera en undersökning* Lund 2003, sidan 109

undervisningen så att längre klipp från filmer kan föras in i undervisningen. Texterna jag valde var *Iliaden*, *Odyssén* och *Tristan och Isolde*. Kursen ”myter och motiv” ämnar lära ut om de klassiska motiv och myter som återfinns i litterära verk från Homeros och framåt.

Undersökningens längd sträckte sig över tre olika lektioner. Under dessa lektioner såg eleverna åtta filmklipp vilka integrerades i undervisningen. Efter varje tillfälle svarade de på en enkät.

Att jag har använt mig av samma klass vid varje tillfälle beror på att jag har velat jämföra resultaten från de olika gångerna och se hur klippen fungerat i olika sammanhang. Frågor jag har varit intresserad av är vilken typ av film har lämnat mest avtryck hos eleverna, har antalet klipp och längden på dem haft någon betydelse för hur man tar till sig dem och har de olika sammanhangen klipp används i under lektionerna gett olika resultat?

Under den tid jag har gått igenom enkäterna har det framkommit att jag borde ha haft fler frågor. Till exempel borde jag ha haft en fråga om de har sett filmerna i sin helhet innan de fick se klipp under lektionen. Vad jag förstått av diskussionen på lektionerna har de elever som sett filmerna i sin helhet ansett att de gett dem mer. Nu kan jag bara spekulera kring att det kan förhålla sig på detta sätt, men då jag anser det vara en viktig fråga återkommer jag till det.

Min tanke med frågan om vilken genre de föredrar var att ta reda på vilken film de helst ser privat eller i skolan. Men då frågan inte uttrycker detta specifikt och följer direkt efter frågan om vilken sorts film de brukar se i skolan kan många ha tolkat den efterföljande frågan till enbart skolan också.

2.3 Enkäterna i sitt sammanhang

I denna del ska jag redogöra för genomförandet av lektionerna. Jag använde filmer som baserades på litterära verk vilka tas upp i undervisningen. I detta fall rörde det sig om tre filmer. Dessa var: *Troy* (2004) som är baserad på *Iliaden*, *The Odysse* (1997), baserad på *Odyssén*, och *Tristan + Isolde* vilken är baserad på myten om Tristan och Isolde. Dessa texter och filmer behandlas i ett eget kapitel senare.

Filmerna integrerades i undervisningen och användes för att förtydliga den litterära förlagan, sätta stämning, väcka frågor hos eleverna och användas som diskussionsunderlag. Undersökningen har varit att se hur detta fungerar för eleverna. Tar eleverna till sig texterna bättre genom att de också får se motsvarande delar som de har läst i rörliga bilder? Vi har också diskuterat adaptionsproblematik vid dessa tillfällen. Varför har filmerna gjorts vid den tiden och vad har man tagit med och vad har man valt att ta bort?

När det sedan gäller enkäten har syftet varit att se på hur filmerna förmedlar en historiesyn och om filmerna förändrar elevernas syn på de respektive perioderna eller har något att tillföra. Filmernas miljöer är antikens Grekland och tidig medeltid på de brittiska öarna.

2.3.1 Första lektionen

Detta tillfälle var inte så lyckat då jag enbart har tagit med ett klipp från filmen *Troy*. Tanken från början var att jag skulle ha med tre klipp. Lektionens upplägg var att eleverna fick innehållet i *Iliaden* i stora drag och sedan läste vi tillsammans ett utdrag ur avsnittet om Hectors död. Det var motsvarande scen som de sedan fick se från filmen och visade när Hector och Akilles slåss med varandra mot slutet av filmen. Denna bit diskuterades också. Vid lektionens slut fick eleverna enkäten utdelad.

2.3.2 Andra lektionen

Denna gång gick det bättre. Lektionen var utformad som ett diskussionstillfälle. Eleverna hade redan innan lektionen läst in sig på både *Iliaden* och *Odyssén* och därför behövde vi inte gå igenom hela handlingen. Därför fick vi mer tid över för att titta på klipp från både *Troy* och *The Odyssey*. Klippet utgjorde här diskussionsgrund och kopplades samman med texten och filmen idag och vad berättelserna har att säga oss idag.

Klippen jag använde mig av under den andra lektionen var från *Troy* när Akilles och hans män plundrar ett Apollostempel och när Hector beskriver sin skepticism mot religionen. Från *The Odyssey* visade jag ett avsnitt där Odysseus talar med havsguden Poseidon och avsnittet mot slutet av filmen när Odysseus kommer hem till sin ö och tillsammans med sin son dödar friarna.

2.3.3 Tredje lektionen

Inför denna lektion hade de läst en hel text. Den version av Tristan och Isolde som de läste var från 1900 och skriven av Joseph Bédier. Denna utgör ett hopkok av de olika legenderna som finns om kärleksparet Tristan och Isolde. Detta tillfälle utgjorde diskussioner kring texten de läst. De fick först skriftligt svara på en fråga. Jag hade förberett fem olika frågor som jag slumpvis delade ut till varje elev. Efter detta delades klassen in i grupper och jag delade ut förberedda frågor vilka de sedan diskuterade i grupper. Till varje fråga visade jag ett filmklipp vilket de sedan diskuterade i grupp. Detta följdes av att de efter varje fråga redovisade inför hela klassen vad grupperna tagit upp och diskuterat kring.

Under denna lektion hann vi med tre stycken klipp från filmen. Det första var när Tristan och Isolde möts för första gången. Tristan flyter iland på Irland och Isolde som hittar honom tar hand om honom och läker hans sår. Detta leder i filmversionen till att de redan här blir förälskade i varandra. Jag visade också den tävling som Tristan medverkar i för att vinna sin konung en hustru. Slutligen visade jag, en för filmen unik scen. Isolde har gift sig med Kung Marc och Tristan går och trånar efter henne.

2.4 Bearbetning och analys av undersökningen

När enkäterna hade samlats in analyserade jag den med hjälp av en kvantitativ metod. Det verktyg jag använde för att ta fram resultatet från mina enkäter var programmet SPSS⁵ och med hjälp av det kommer jag också att ta fram tabeller för att illustrera den data jag tagit fram. När jag fått tillbaka alla enkäter numrerade jag dem med 1-28 för första tillfället 1-14 för det andra och 1-27 för det tredje. Efter det förde jag in data från enkäterna i SPSS för att kunna ta fram tabeller till varje fråga på enkäten. Dessa tabeller gicks igenom för att se resultatet. Efter det gjorde jag korstabeller för att leta efter samband med hjälp av bakgrundsfrågorna, till exempel kön. För att besvara min frågeställning tog jag sedan resultatet från undersökningen och applicerade valda teorier på det. Detta för att kunna tolka och analysera materialet och dessutom sätta in det i ett sammanhang för att se om teorin stöds av min empiri.

Kommentarerna i undersökningen behandlades i egna kapitel men fördes i diskussionen ihop med frågorna. Att ha dem med i undersökningen var intressant och viktigt för att de ger en inblick i tankar kring svaren. Jag behandlade dem utifrån samma teorier som den övriga enkäten i analysen.

2.5 Reliabilitet och validitet

Validitet är vad som mäts i en frågeställning och om det stämmer överens med den frågeställningen som arbetet har.⁶ Under utformandet av enkäten jobbade jag med att se till så att frågornas formuleringar gav svar på det som jag frågar efter. Under denna tid lätt jag olika personer ge sitt utlåtande om den. Jag förklarade vad jag ville göra och vilket mitt syfte var med den. Den kritik och de råd som fördes fram tog jag till mig men jag önskar nu i efterhand att jag hade prövat den på en större grupp i fler omgångar. För tiden av undersökningen kände jag mig färdig med den men efterhand har jag upplevt den som bristande på vissa punkter. Jag

⁵ Ett dataprogram för att analysera statistik.

⁶ Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder* Lund 1997, sidan 163

anser fortfarande att den undersöker det jag avsett, även om den hade kunnat göras mer utförlig och tydlig

Huvuddelen består av ja- och nej-frågor. Om respondenten svarar ja följer en skriftlig följdfråga. I denna del får eleven tillfälle till att fördjupa och motivera sitt ja. När jag gjorde enkäten ansåg jag att det intressanta enbart låg i om eleven svarade ja och att ett nej bara var ett nej. Nu när jag har fått tillbaka enkäterna och tittat igenom dem har jag upptäckt att även några som svarat nej också har fyllt i varför. Genom detta upptäckte jag att ett nej givetvis också har intressanta anledningar, vilka i hög grad är väsentliga för min undersökning.

Den första delen av enkäten består av bakgrundsfrågor. Dessa vill jag använda för att kunna jämföra med min huvuddel. Men efter ett tag kom jag på att jag inte frågar efter om respondenten har sett hela filmen som klippen kommer ifrån. Under lektionerna upptäckte jag att de som sett filmen tidigare i sin helhet diskuterade filmen på ett annat sätt. Men tyvärr går det inte att göra några jämförelser utan siffror. Men det är delar som skulle ha gjort min enkät bättre.

Reliabilitet syftar på om enkäten är pålitlig och innehåller så få fel som möjligt.⁷ Detta hoppades jag också undvika genom att låta andra gå igenom enkäten. För att garantera att svarspersonerna/informanterna förstår frågorna informerade jag tydligt om enkäterna och fanns vid två av tillfällena tillhanda under tiden de fyllde i dem så att de kunde fråga mig om det var något de undrade över. Men i min huvuddel är två av frågorna väldigt lika varandra. Fråga 4 frågar efter uppfattningen av den historiska tiden medan fråga 6 frågar efter synen på tiden. Med uppfattning avser jag här det man får genom ögonblickliga bilder och genom en social kommunikation i sin vardag. Med att ha en syn på något menar jag att man själv aktivt har tagit del och lärt in, till exempel i skolan, alltså mer av en grundläggande uppfattning. Men detta går inte fram särskilt tydligt och dessutom kan man diskutera om det går att ha både en uppfattning och en syn på en tid samtidigt.

På tre ställen i enkäten har ”filmen” stått istället för ”klippen”. Som tur var eleverna duktiga på att förstå och tolka situationen och gav därför svar som om det stod rätt ord.

Vid utdelandet av enkäterna upplyste jag eleverna klart och tydligt om syftet med undersökningen och att man inte behöver fylla i om man inte vill. Jag har även gjort det klart för alla inblandade att det är en anonym enkät.

Jag har haft en varierande grad av bortfall. I och med att det är en skolklass har inte alla varit närvarande vid varje tillfälle. Under det andra tillfället blev det ett visst bortfall.

⁷ Holme & Solvang, sidan 163

Problemet som uppkom var att på grund av tidsbrist blev det ingen tid över för eleverna att fylla i enkäten vid slutet av lektionen. De delades ut och jag bad dem att lämna tillbaka enkäterna vid nästa lektionstillfälle eller att lämna dem i min handledares fack på skolan. Men, tyvärr resulterade detta i att drygt hälften av de enkäter jag delade ut aldrig återkom i min ägo. Antalet enkäter från detta tillfälle är enbart 14 av 28 utdelade. Vid de övriga tillfällena har jag fått tillbaks alla utdelade enkäter och det är då 28 för det första och 27 för det tredje tillfället.

De misstag som jag gjort i min enkät beror nog mest på min ovana av kvantitativa undersökningar. Men detta till trots anser jag att enkäten har en reliabilitet. Respondenterna har, genom att jag funnits på plats vid den första omgången, fått information om enkäten och vad den syftar undersöka. De har också kunnat ställa frågor vid behov, vilket de också gjort. Eleverna har fått gott om tid för att fylla i enkäten. När det gäller kodningen av svaren framgår mönster som också är återkommande vid de olika omgångarna. Men framförallt kommer det redovisade resultatet inte att generaliseras för att passa in på en större grupp. Istället kommer jag att behandla det utifrån vad det är, en undersökning gjord på en klass bestående av 30 personer. Generella antaganden angående ungdomars filmtittande eller deras syn på film som förmedlare av historia eller litteraturhistoria kommer jag inte att göra. Antaganden av den sorten går att göra men det arbetet lämnar jag helt till läsaren.

3 Samtida forskning

Vad har motiv och tema i *Iliaden* att säga oss idag? En av de senare filmerna baserad på denna text är *Troy* (2004). Av intresse är då att veta vilka förändringar som har gjorts från texten till filmen och varför, alltså hur den har anpassats till vår tid. En film som utspelar sig under en viss tid som till exempel under det antika Grekland är ju bra att ha med i undervisningen då den blir en audivisuell illustration av den historiska tiden. Emellertid illustrerar den samtidigt vår tid, eller den tid som filmen producerades i och, som jag kommer att komma till, dess politiska och ideologiska idéer.

Jag är medveten om att de händelser som är i fokus i de texter som jag har med inte är historiska händelser. Däremot är de alla placerade i historiska miljöer och det är det som jag även avser med historieförmedlare när jag diskuterar just dessa tre filmer och texter. Andra filmer har en klar historisk händelse som utgör handlingen, till exempel Paul Greengrass *Bloody Sunday* (2002) som med sin dokumentära stil ger en övertygande bild av vad som hände den 30 januari 1972 i staden Derry i Nord-Irland. Det är alltså inte en film baserad på en fiktiv händelse i en historisk miljö. Men det är fortfarande en filmatisering och återger därför filmskaparnas uppfattning av vad som hänt. Vad jag menar med detta är att *Bloody*

Sunday har en klar historisk händelse som filmen kretsar kring medan de filmer som jag använt mig av är fiktiva berättelser placerade i historiska miljöer. Men syftet med alla filmerna är att visa upp historiska händelser eller tider för att föra oss närmare dessa.

3.1 Realismen i den historieförmedlande spelfilmen

Vad säger då den forskning som bedrivits kring detta. Ulf Zander skriver om film och historia i sin bok *Clio på bio*⁸. Zander menar att syftet i en film som till exempel Titanic är att föra oss närmare den avlägsna eran än vad fakta och dokument kan göra. Men samtidigt som den vill återge fakta är det stor sannolikhet att filmen Titanic bidragit till att forma publikens syn på det förflutna.⁹ Film är ju också en kulturell produkt präglad av sin samtid. Kulturella, ideologiska och politiska moden och förhållningssätt som varit rådande vid filmens tillkomstperiod har haft en avgörande betydelse för slutproduktens innehåll och utseende. Han menar att film har ett syfte att underhålla publiken. Samtidigt hjälper den en att komma närmare den tid som målas upp i filmen. Men en film är ändå en produkt av sin egen tid och formas därefter. Men som jag kommer att komma till senare skiljer sig inte det ifrån akademiska texter som också formas av sin egens tid att formulera historia. Men för att åskådaren ska kunna ta till sig filmen krävs att tittaren tror på det som visas.

Kan film i undervisningen, historia eller svenska, göra att man lättare kan ta till sig och se, inte bara den tiden som visas i filmen och som man behandlar under lektionen, utan också hur vi ser på den? Historisk film ska leva upp till dels en realism för att man ska ta den på allvar, men denna realism präglas också av en förutfattad bild av tiden, menar Zander¹⁰. Vikten av realism och trovärdighet i samband med den förutfattade bilden är något som Cecilia Trenter diskuterar i sin artikel "Clioporr"¹¹. Vilken bild av det förflutna är det som visas i en film?

Det vi ser på duken måste vara trovärdigt skriver Robert Brent Toplin. Allt måste stämma i en historisk film, kulisserna, kläderna. Det får ju inte se ut som om de låtsas vara i en annan tid. Här finns det en problematik att vara trogen fakta. Om den vetenskapligt historiska bilden av en tid inte stämmer överens med den bild som finns hos mottagarna av en historisk film kan skaparna heller inte använda sig av en vetenskapligt korrekt historia för att det ska bli trovärdigt. Filmen måste följa den föreställda bilden av den historiska tid som den målar upp

⁸ Zander, Ulf *Clio på bio*, Budapest 2006

⁹ Zander, sidan 14

¹⁰ Zander, sidan 16

¹¹ Trenter, Cecilia "Clioporr" ur *Det förflutna som film och vice versa*, red. Snickars, Pelle; Trenter, Cecilia; Lund 2004

på duken för att filmen ska bli trovärdig och som jag nämnde tidigare, är filmen inte trovärdig köper inte publiken det.¹²

Mats Jönsson tar upp problem med film som historieförmedlare. Han frågar sig om det finns en fara med historieproducerande bilder som bygger på en igenkännandets princip. En del historiska bilder har vi kanske blivit så vana vid att se gång på gång att det inte blir några reaktioner på bildernas innehåll, uppbyggnad eller syfte.¹³

3.2 Strategier hos historieförmedlande spelfilm

Förutom vikten av realism skriver Toplin om att en klassisk narrativitet som fångar åskådaren är en del av en strategi för filmskaparen att sälja filmen och göra det trovärdigt. Just detta och många andra klassiska strategier som till exempel Hollywoodfilmen använder sig av försöker också den historiska spelfilmen att använda, den är ju ofta en del av Hollywood. Toplin menar också att det är svårt för den historiska filmen att framkalla en känslomässig hook¹⁴ hos åskådaren för att dra in denna i berättelsen. Blir det inte trovärdig återgivning av den historiska tiden får du inte med dig tittarna i en film, de låtsas vara i en viss historisk tid, och den säljer inte. Detta kan då leda till att filmen floppar. När det gäller historisk spelfilm menar Toplin att det är svårare att få med sig publiken i en handling som utspelar sig 1820 eller 1920 än en som utspelar sig i ens samtid.¹⁵

Relationen mellan fakta och fiktion är ofta betraktat som motsatspar skriver Zander. Men historieproducenter, akademiska som filmskapare, har haft en idealpublik i åtanke när texten eller filmen skapats. Därmed har text och film utformats med formella krav på sig och inte sällan med hjälp av traditionella berättarknep. Det ena sättet att skapa historia på är inte sannare än det andra. Därför menar många att det är fel att diskutera om film förmedlar historisk fakta eller om den argumenterar historia lika bra som historien i böcker. De som menar att film ger en falsk historiebild, skriver Zander, glider ifrån det som är det intressanta. Nämligen att historia på film har mycket gemensamt med den process som går under benämningen historiemedvetande. Historien är alltid i rörelse. Tolkningar av det förflutna formas i samklang med nutida behov och med en tänkt framtidsutveckling som hopp eller avskräckande exempel.¹⁶

¹² Toplin, Robert Brent *Reel History: In Defence of Hollywood* United States of America 2002, sidan 15

¹³ Jönsson, Mats; ur *Det förflutna som film och vice versa*, red. Snickars, Pelle; Trenter, Cecilia; Lund 2004a sidan 41

¹⁴ Med känslomässig hook menas något i filmen som under en kort stund tar tag i åskådaren och gör den känslomässigt engagerad i filmens händelser. Hook syftar här alltså på något som drar in oss i berättelsen.

¹⁵ Toplin, sidan 15

¹⁶ Zander, sidan 15

Ett problem som Toplin skriver om är att de historiska tider och ämnen som filmen innehåller måste göras relevanta för åskådaren. Tittaren är kanske bara svagt insatt i tiden och måste då bli det i såväl politiska och som sociala motsättningar som inte verkar ha så mycket med nutiden att göra. Men för att filmen ska bli förståelig krävs det att man skapar sig en bakgrundsinformation till det som händer. Men åskådaren kan inte lära sig allt om en tid genom en film därför att speltiden helt enkelt inte räcker till. Oftast har filmen bara ca två timmar på sig.¹⁷ Som en följd av tid- och platsbrist brukar man därför skala ner händelserna, antalet personer och som förenklar händelseförlopp. Istället koncentrerar ofta filmen sig på en sak, eller en historisk händelse.¹⁸ En film som rymdhistorien *Apollo 13* (1995) av Ron Howard har en annan förutsättning än till exempel *Braveheart* (1995). Antalet personer och händelser är begränsade i *Apollo 13*. Till detta kan man lägga att förförståelsen för det som händer i denna och *Braveheart* antagligen är annorlunda.

Zander skriver också om detta. Det kommersiella historiebruket måste gå runt ekonomiskt. En historisk film är inte billig, inte minst för att den måste återge de historiska miljöerna, och måste därför förlita sig på att publiken kommer att betala för att se filmen. Detta gör att resultatet måste ligga nära publikens preferenser om ideologiska föreställningar. Dessa preferenser bör också vara så breda som möjligt då filmen ska attraktiv för alla oavsett kön, ålder, politiska sympatier, sexuell läggning eller livsåskådning för att nå en så bred publik som möjligt.¹⁹ För att ta ett exempel som inte är en historisk film men som jag tydligt visar på detta är filmen *Independence Day*. Där enar filmen en karaktärslista med många olika etniska bakgrunder, genom etniska minoriteter som representerar de grupper som är vanliga i USA. Detta är vanligt i amerikansk film och har syftet att attrahera många grupper. Men många filmer går samtidigt att anklaga för att vara heteronormativa med kärnfamiljen i centrum, ovanstående film kan återigen utgöra exempel. Så det är inte lätt att få in alla grupper men heteronormen är ofta en, för filmbolagets ekonomi, tillräckligt stor grupp för att betala en film. Detta är inte ämnet för mitt arbete men skulle kunna vara intressant att undersöka i en fortsatt forskning.

3.3 Filmen i en historisk kontext

En historieskrivning är påverkad av politiska, ideologiska och vetenskapliga trender. Detta har bidragit till att historiska fakta inte är given och det är tolkningen som ger dem mening.²⁰

¹⁷ Toplin, sidan 16

¹⁸ Toplin, sidan 17

¹⁹ Zander, sidan 25

²⁰ Zander, sid 22

Under de senaste årtiondena har man börjat undersöka hur historia produceras och konsumeras i breda samhällsliga sammanhang då man har börjat intressera sig för vilken genomslagskraft historia har haft och har genom populärkultur. En genomslagskraft vilken ingen historievetenskaplig produkt kan mäta sig med menar man. När man ställer frågor kring historia som medvetande är det hur samhällsliga faktorer påverkande på utformningen och därför finns det ett historiskt medvetande i musik, tv, dataspel och i film.²¹

Filmvetaren Vivian Sobchak har påpekat att relationer mellan film och historia ofta har diskuterats i termer av motsatsförhållanden mellan "mytologi" och "historia". Dessa motpoler är inte längre giltiga och istället har begreppet palimpsestisk historisk medvetenhet lanserats. Det som tidigare stod som varandras motpoler syntetiseras nu istället. Synen på det förflutna utgår idag från mer flerskiktade och heterogena idéer än tidigare och detta menar Sobchaks är på grund av att vi idag konfronteras dagligen av ett ständigt växande och närgånget audiovisuellt flöde med det förflutna i fokus. En av de mest dominerande i detta flöde är historisk hollywoodfilm.²² Det är, menar jag, inte mer än rätt, att om filmen utgör en så stor del av det historiemedvetande som vi tar till oss, att elever också handskas med detta i skolan. Det är ju detta jag intresserat mig för i mitt arbete också.

Många ser på film idag och det är inte mer än rätt att man i skolan lär sig om film och att man naturligt arbetar med filmen. Många av dem som jag har tagit upp i denna del håller med Jönsson. Rollen som historieförmedlare har i mycket tagits över av filmen.²³ En stor del av befolkningen har endast denna förmedlare för att ta emot en historia och det är väl då bra att denna film integreras i skolans undervisning.

4 Teori

För att kunna läsa ut något och förstå den data som jag samlat in kommer jag att applicera några olika teorier på det. Dels har jag använt mig av filmteori i mitt arbete som jag kommer att behandla först. Sedan har jag med en del om ett sociokulturellt perspektiv som Roger Säljö skriver om. Avslutningsvis kommer jag att diskutera hur dessa teorier tillsammans verkar för att jag ska kunna förstå det material jag samlat in genom enkäter.

²¹ Zander, sid 23

²² Jönsson, Mats *Film och historia, historisk Hollywoodfilm 1960-2000* Lund 2004 Lund 2004b sidan 13

²³ Jönsson, Mats; ur *Det förflutna som film och vice versa*, red. Snickars, Pelle; Trenter, Cecilia; Lund 2004a sidan 41

4.1 Filmteori

När jag funderar kring mitt arbete är det alltid åskådaren som kommer tillbaka till mina tankar. Det är ju vad som händer hos dem som tittar på filmklippen som är det viktiga för mitt arbete och det som fångat mitt intresse. Jag vill undersöka om man kan förmedla kunskaper genom ett audiovisuellt läsande och av intresse är då hur man tar till sig bilder. En forskning inom filmvetenskapen som intresserar sig för det samlas under begreppet receptionsteori och jag kommer här att redogöra för denna med utgångspunkt från Mats Jönssons *Film och historia, historisk Hollywoodfilm 1960-2000*²⁴.

Neoformalismen kan appliceras på mitt arbete genom att den placerar åskådaren i centrum och gör den aktiv, till skillnad mot ideologikritiken som anser att åskådaren är en passiv mottagare av berättandet. De menar att det är åskådaren som tillsammans med filmen skapar en mening och ett sammanhang. Deras kognitiva inriktning menar att det är nedärvda och inlärd förmågor som gör att åskådaren kan förstå och ta till sig berättandet i en film. Detta liknar det som Säljö tar upp om hur omgivningen påverkar oss i vår uppväxt och lär oss kunskaper, även om han motsäger sig kognitiva teorier. Neoformalisterna menar att vårt medvetande hela tiden arbetar med att skapa ett sammanhang i det man ser på duken. Åskådaren är alltså en viktig del i processen och ger mening åt filmen och dess berättande. I mötet med en film har åskådaren med sig kunskaper genom andra filmer som har setts, genre, historisk kontext, skådespelare och sina egna och andras förväntningar skapar mottagaren en berättelse av filmens bild och ljud och är då audiovisuellt läsande.²⁵

Neoformalistiska tankar menar också att filmen, för att hjälpa oss läsa av den, använder sig av formella markörer som visar för åskådaren vad det är för något man tittar på. Berättelsens stil, struktur och förlopp måste överensstämma med den form vi vet att en spelfilm ska ha, annars kanske vi tar det för ett nyhetsreportage. De flesta kan direkt när de ser inledningen till en film bestämma vad det är de ser och vad de antagligen kommer att få se. Detta hör också ihop med semiotiken,²⁶ vilket kommer från grekiskan och betyder teckenlära.²⁷ Inom semiotiken menar man att tecken och koder förs fram genom en kommunikation och vi tolkar budskapet utifrån hur vi uppfattar dessa koder. Detta är viktigt för att ta till sig budskapet i en text. Den som kan läsa audiovisuellt kan snabbt avläsa en mängd fakta från bara ett snabbt klipp, alltså filmens koder. Det som är sammansmält i en filmbild eller en serie bilder läser

²⁴ Jönsson, 2004b

²⁵ Jönsson, 2004b, sidan 14-15

²⁶ Jönsson, 2004b, sidan 14-17

²⁷ Gripsrud, Jostein *Mediekultur, mediesamhälle* Uddevalla 2004, sidan 139

mottagaren snabbt av.²⁸ Det semiotiska språket är något som också Roger Säljö diskuterar i sin bok *Lärande i praktiken*²⁹ vilket jag kommer att ta upp i nästa kapitel.

En väldigt inflytelserik forskare inom receptionsteorin var från början neoformalist och heter Janet Staiger. Hon skriver i sin bok *Interpreting Films*³⁰ att hon länge har sysslat med kritiska analyser av de kontexter som historiska filmer produceras inom. Hon menar att det inte bara är mottagaren som skapar mening i en text eller film. Utan också en historisk kontext säger något om en film och att man bör undersöka vad denna kontexten säger till åskådaren.³¹ Särskilt viktigt är det att det är verkliga åskådare och verklig läsning som undersöks, inte hypotetiska.³²

Staiger menar att den viktigaste empiriska kunskapen om en film snarare finns i dess produktionskontext än i dess textuella och stilmässiga egenskaper.³³ Mats Jönsson lägger till att just stilistiska begrepp och berättarkonventioner ger väldigt värdefulla ledtrådar till hur den samtida och rådande produktionskontexten har sett ut. Historisk film bidrar till den samtida synen på historieförmedling. Detta gäller inte minst för den klassiska hollywoodfilmen då den ofta är beroende av att publiken finner filmen tilltalande.³⁴

Inom tysk receptionsforskning, vilken inriktar sig främst på litteraturvetenskap, menar man att fiktionen, historisk film och litteratur, är nära förknippad med de faktiska eller mytiska skeendena ur det förflutna. Alltså de händelser och skeenden som mottagaren, alltså läsaren av boken eller åskådaren av filmen, redan har ett förhållande till. En historisk films eller texts trovärdighet ligger mycket i att, på ett trovärdigt sätt, återge och efterlikna de sägenomspunna händelser som efterhand har blivit accepterat som det verkliga förflutna. Fiktionen blir här förknippad med läsaren eller mottagaren och dennes förutsättningar och attityder. Det realistiska inslaget i berättande är alltså viktigt för den grupp som är den tänkta mottagaren. Inom receptionsteorin menar man att åskådarens förväntningshorisont är av vikt när mottagaren möter en film. Det är en fråga om vilken förväntning som läggs på en film och i vilken kontext den visas upp i. Vilka filmer som blivit populära eller inte har ofta överensstämmt med hur väl människorna bakom filmen och åskådarnas idéer om hur det förflutna ser ut och var.

²⁸ Gripsrud, sidan 139

²⁹ Säljö, Roger *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv* Stockholm 2000

³⁰ Staiger, Janet *Interpreting Films – Studies in the Historical Reception of American Cinema USA* 1992

³¹ Staiger, sidan 3

³² Staiger, sidan 8

³³ Staiger, sidan 9

³⁴ Jönsson, 2004b, sidan 16

En text eller en film säger alltså något om sin produktionstid. Eleverna arbetar både med den litterära förlagan och med filmatiseringen. Min tanke är då att de ser både texten i sitt ursprung, även om det är en översättning, och ser vad texten säger om sin tid. Men samtidigt ska de kunna läsa ut vad som är vår tids syn på texten. Filmen som använder sig av speciella koder för att åskådaren ska kunna läsa av den gör att rörliga bilder blir ett bra komplement till de litterära förlagorna. Problemet blir här att filmen eftersträvar att överensstämma med den generella bilden över en tid för att göra filmen realistisk.

4.2 Sociokulturellt perspektiv

Roger Säljö vill i sin bok *Lärande i praktiken - ett sociokulturellt perspektiv* behandla frågor om under vilka omständigheter och hur människor lär sig samt hur vi utvecklar färdigheter och förutsättningar för att lära. Han menar att det slutgiltiga svaret på hur människor lär sig inte går att finna. Utan han menar att lärandet måste sättas in i ett större sammanhang och att hur man lär aldrig kan reduceras till en sak i fråga om teknik, metod eller miljö.³⁵ Istället är det så att alla kommunikativa situationer lär människor och att vissa fall också kan vara mer pedagogiska än den formella inläringen som finns i exempelvis skolan. Han menar att det handlar om vad människor tar med sig från sociala situationer och det är just detta jag har intresserat mig för.³⁶

Med ett sociokulturellt perspektiv menar Säljö att lärandet sker i sociala situationer tillsammans med andra individer, alltså är det ett lärande på en kollektiv nivå. Kunskap går från det sociala sammanhanget ner i individen och sedan vidare genom dennes handlingar och tankar och kommer då tillbaka ut i nya kommunikativa sammanhang.³⁷

Språk och kommunikation är bestämmande för uppfattningen av något. Det som beskrivs görs det utifrån det syfte berättaren har. Men Säljö menar också att förförståelse man har för något avgör hur vi tar till oss ett budskap. Även om två personer ser samma film tolkar de den olika. Så efter syfte sätts det som framställs in i en kontext men när det visas tolkas det i sin tur olika beroende på vilka kunskaper mottagaren besitter.³⁸ Säljö använder som exempel en fotbollsmatch som beroende på vilka kunskaper åskådarna har uppfattar matchen olika. Detta menar jag gäller även film. Men man ska komma ihåg att en film innehåller en mängd andra signaler och bilder som i allra högsta grad är beroende av en igenkänning hos publiken. Det är genom att studera hur en händelse uppfattas som man kan se hur relationen till omvärlden är.

³⁵ Säljö, sidan 11-12

³⁶ Säljö, sidan 13

³⁷ Säljö, sidan 9

³⁸ Säljö, sidan 90

Det är också efter syftet som saker eller händelser beskrivs. Beroende på vilken funktion objektet har får det en viss beskrivning eller sätts in i ett visst sammanhang.³⁹ Det jag menar förklaras bättre hos Säljö när han skriver om skriftspråkskontexter. Han menar att det i en sociokulturell aktivitet används både praktiska och intellektuella tekniker. Filmen är en sådan teknik eller artefakt och budskapen som den förmedlar kräver att man är bekant med kommunikativa regler och kulturella erfarenheter för att kunna läsa och ta till sig den.⁴⁰ Detta hör ihop med semiotiken vilket jag tog upp tidigare. Du måste ha de rätta kunskaperna för att kunna läsa en film, vilket de flesta har.⁴¹ Men, menar Säljö, en text är utlämnad till sin läsare och dennes tolkningar då kommunikationen är enkelriktad. Detta är en del av förutsättningarna för tolkningar av budskapet. Här menas att texten måste styra hur och vad man tar till sig. Här finns många likheter med hur man tar till sig och läser film med sina koder. Mottagaren måste då också ha kunskapen att kunna ta emot budskapet vilket blir efter dennes förmåga att skapa en mening i det som läses eller ses.⁴² Det är i ett sociokulturellt perspektiv inte envägskommunikationen som är det viktiga utan vilka former av kommunikation som kommit att bli framträdande i de olika verksamhetssystemen.⁴³ Eller i vilken kontext som de sätts in i under lektionen, av läraren eller eleverna.

Att olika texter läses på olika sätt menar Säljö är riktigt. Det är inlärt att man ska tolka en dikt mer än en prosatext. I en dikt ska man leta efter dolda budskap. Likadant har man lärt sig att läsa filmer. En dokumentärfilm har man lärt sig innehåller fakta medan en spelfilm, som i och för sig kan bygga på fakta, oftast är fiktion. Berättelser såväl text som film läser vi på olika sätt. Läro- och brukstexter förväntar vi oss ska vara tillförlitliga. Romaner och noveller läser vi efter andra förutsättningar och detta är viktigt för mitt arbete då elever kanske ställer sig för kritiska till spelfilm. Kan man då ta till sig kunskaper genom spelfilm? Det är ju inlärt att den inte är sanningsenlig utan fiktiv och därmed ses den inte på ett kunskapsinbringande sätt.⁴⁴ Säljö menar också att textens organisering avgör hur vi tolkar den. Filmens uppbyggnad spelar också efter detta då klippning, kameravinklar, text och ljud tidigt berättar för oss om det är ett nyhetsreportage eller en krigsfilm.⁴⁵ Men även dessa formdrag berättar till exempel vilka känslor åskådaren ska känna vid ett visst tillfälle i filmen. Det är skolan

³⁹ Säljö, sidan 93

⁴⁰ Säljö, sidan 186

⁴¹ Säljö, sidan 187

⁴² Säljö, sidan 191

⁴³ Säljö, sidan 187

⁴⁴ Säljö, sidan 196-197

⁴⁵ Gripsrud

som kommunikativ miljö som skapar förhållningssätt till budskap och inte texten i sig, eller filmen.⁴⁶ Det är alltså helt beroende på vilken kontext texten eller filmen figurerar i.

Säljö menar att språket bryter omvärlden på olika sätt beroende på syftet. Språket är ett redskap för handling i kulturella verksamheter. I språkliga framställningar finns värderingar, attityder och antaganden som kan vara osynliga för oss. Säljö jämför detta med en älv i Norrland som i ett sammanhang är en naturresurs vilken ska utnyttjas. Men i ett annat sammanhang är det en del av den hotade naturen som måste tas om hand om.⁴⁷ Precis som en film som i sin adaptation av en litterär text omtolkar och beskriver krigaren långt ifrån ett ideal och ifrågasätter krigets motiv medan den litterära förlagan har sina motiv med den ädle krigaren och det motivet för konflikten vilket också berättigar kriget. Detta går att jämföra med receptionsteorin där man vill sätta in en film i ett historiskt sammanhang för att förstå den. Precis som vi måste sätta in Homeros texter i sitt historiska sammanhang för att förklara det som figurerar i den. När mottagaren besitter den historiska kontexten får texten en innebörd men i en filmatisering från vår samtid framgår det tydligare vad det är som är intressant för oss och säger något om vår tid. Samtidigt säger detta allt om vår syn på den historiska period vilken den utspelar sig i.

Genom att vi inte står i direkt kontakt med omvärlden utan medierar den genom olika redskap som hjälper oss att tolka världen runtomkring kan man inte heller titta på enbart apparaterna eller individerna. Istället är det samverkan mellan individ och redskap som måste undersökas. För om man tar bort det redskap med vilken individen förstår omvärlden med har dennes sociokulturella resurser tagits bort. I en mediering menar man att vår kultur med dess redskap färgar och skapar vår uppfattning av världen.⁴⁸ En film, likväl som en text, är intellektuella redskap som färgar vår förståelse för omvärlden. Det är i samverkan mellan film och elever som min undersökning utförs och det är hur denne agerar tillsammans med filmen som är det intressanta.

Som ett samlingsnamn på alla resurser som finns för människor att utveckla och lära använder Säljö ordet kultur. I denna kultur ingår de kunskaper och redskap, alltså de artefakter, som vi använder oss av.⁴⁹ Kultur är alltså något som är skapat av oss människor och vi arbetar med vår omvärld med hjälp av intellektuella redskap och fysiska verktyg vilka kallas för artefakter. Det går att se filmen som en sådan artefakt vilken speglar sin kultur och

⁴⁶ Säljö, sidan 210

⁴⁷ Säljö, sidan 85-87

⁴⁸ Säljö, sidan 81

⁴⁹ Säljö, sidan 29

som vi använder för att bearbeta vår omvärld med, men också för att förstå den tid som filmen eller texten skapats i.

Filmen är ju en kommunikativ produkt med avsändare och mottagare där dessa är laddade med språkliga erfarenheter om omvärlden.⁵⁰ I barns uppväxt sker förutom den biologiska utvecklingen, en kommunikativ utveckling där barnet är i kontakt med sin omgivning och söker samspel med andra. Den sociala och kommunikativa utvecklingen sker i samspel med omvärlden och denna ser olika ut för barn i olika delar av världen.⁵¹ Men antagligen är det i Sverige, som på många andra ställen, ganska vanligt att barn kommer i kontakt med rörliga bilder i olika former under sin uppväxt. När elever börjar i skolan har de flesta sett en film och vid tiden för gymnasiet är rörliga bilder en del av vardagen för de allra flesta och då inte enbart genom film. Så formen de möter när man visar film under en lektion är inte ny. Men är det en form som hjälper dem att lära och att ta in kunskaper med?

För Säljö är de kommunikativa processerna centrala ur ett sociokulturellt perspektiv. Det är genom kommunikationen som individen blir delaktig i kunskaper och färdigheter. Genom att höra andras uppfattning och syn av omvärlden som barnet blir invigt i hur man läser av situationer och förstår omvärlden. Barnet förs in i kommunikativa förlopp som redan existerar. En sådan kommunikativ praktik är att läsa och skriva. Att se en film är också en kommunikativ praktik genom att man audiovisuellt läser av rörliga bilder med ljud.

Det är i dessa kommunikativa förlopp som man har intresserat sig för hur kunskaper uppkommer och förs vidare.⁵² Denna typ av forskning som också kallas för sociogenetik, resonerar kring vad som krävs för att man ska kunna till sig kunskaper och hur de uppkommer. Dessa frågor ställer sig annorlunda mot en traditionell syn på lärande och annat sätt att se på hur människor lär och varför de har svårigheter med att lära sig vissa typer av kommunikativa mönster. Här menar Säljö att ett sociokulturellt perspektiv blir intressant när man talar om hur människor lär och hur kunskaper bildas.⁵³ Det är i det kommunikativa lärandet och det faktum att beroende på i vilket sammanhang en berättelse eller en historisk händelse placeras betyder olika saker, som jag tar mitt avstamp och applicerar på mitt material. Filmen är en del av vår kultur och precis som i texter finns det en inneboende kunskap i dessa kulturella redskap. Genom att människor kan ta till sig rörliga bilder borde filmen också kunna fungera som en kunskapsbildare för eleverna. Vilken sorts kunskap och hur mycket borde då bero på i vilken kontext de sätts i.

⁵⁰ Säljö, sidan 35

⁵¹ Säljö, sidan 36

⁵² Säljö, sidan 36-37

⁵³ Säljö, sidan 37-38

4.3 Applicering av teorierna

För mitt arbete med analysen av enkäterna tar jag avstamp i några olika teorier. En del har jag tagit från filmvetenskapen och till detta hör neoformalismen och receptionsteorin. En annan teori som jag har tagit med är det sociokulturella perspektiv som Roger Säljö beskriver. Dessa teorier är överens om betydelsen av inläring från vår omgivning och dess påverkan på oss och hur vi formas efter den. Neoformalismen sätter åskådaren i centrum och talar om dennes aktiva roll i mottagandet i det audiovisuella läsandet av en film. Men den talar också om den kulturella och sociala kontext som filmer är en produkt av. Detta i likhet med vad Säljö menar om människor. Vi är alla produkter av vår tid och uppväxt genom att vi lär oss genom sociala relationer.

Kan man förmedla en kommunikation med erfarenheter till elever om historia och litteraturkunskap genom film? Är filmen något som eleverna kan kommunicera med? Filmen är en artefakt på det sättet att den förmedlar och samlar människors kunskaper kring något, till exempel antikens Grekland. Men man bör, för att kunna förstå och tolka filmen, förstå varför en film har gjorts på ett visst sätt. Därav kommer att man läser en film ur sin egen samtid som den producerades i. Om detta görs på rätt sätt tror jag att en film, eller delar av en film, kan vara en bra tillgång i undervisningen. Samspelet mellan individ, artefakt och andra människor är av stor betydelse och får inte underskattas⁵⁴.

Jag utgår ifrån att filmen är en artefakt skapad av människor och genom den förs också information vidare om den tid som den skildrar, om sin egen tid som den producerades i, alltså de värderingar som gäller och värderingar av den tid, eller produkt som den skildrar, men också samlade kunskaper om en viss tid. Texterna som eleverna läser är ju också artefakter producerade under en tid och därför också produkter av denna. Dessa perspektiv skiftar ju därför också från tid till tid och därför är det av vikt att de texter de läser också är en översättning från en senare tid än när de skrevs och kanske också genom en annan kultur. Iliaden nedpräntad av förslagsvis Homeros är ju också en produkt av sin egen tid och såg antagligen inte likadan ut som de muntliga förlagor som existerat tidigare och utvecklats. När vi senare läser en översättning är ju denna en omtolkning som filterats genom den tidens syn på och tolkningar av tiden som den producerats i, och därigenom också de värderingar som existerat för tiden för översättningen. Men också översättaren spelar in och vilken kultur denne är ett resultat av. Iliaden som ses som den västerländska litteraturens startpunkt blir ju

⁵⁴ Säljö, sidan 76

här väldigt intressant. Under en lektion ses en text utifrån sin historiska kontext från början till en kontext idag genom filmatiseringens version från 2004.

Enligt de teorier jag tagit upp menas också att film är något som människor snabbt kan läsa av genom en inläring och min utgångspunkt är ju att vi alla är audiovisuellt läsande. Vi kan på ett snabbt och lätt sätt ta till oss information från en serie bilder och använda dem tillsammans med texten för att kunna tillgodogöra sig kunskaper inom det historiska som litteraturhistoriska området. Jag utgår också ifrån att filmerna återger kunskaper om andra tider och vår egen tid. Hur man sedan ser på en historisk tid speglas av den förväntningshorisont som en individ och grupp har. Denna horisont är i sin tur antagligen skapad av kulturen i ens omgivning.

Med mitt arbete vill jag se förmedlingen av kunskaper genom ett sociokulturellt perspektiv på texten/filmen och mottagare. Det är inte texten eller filmen i sig som skapar ett specifikt förhållningssätt till världen. Utan den bidrar till ett nytt sätt att mediera verkligheten genom konkreta mänskliga verksamheter.⁵⁵ Filmen måste vara i samspråk med en mottagare för att kunna lämna ett budskap och då är det också så att människans förutsättningar och omvärldsuppfattning sambundet med den kontextuella situation som texten läses eller filmen visas i och sätts in i som avgör hur budskapet förmedlas.

5 Filmerna

Till den första texten har jag valt en film som kom för två år sedan. I långfilmen *Troy* medverkar stora stjärnor som Orlando Bloom och Brad Pitt. För regin står den erfarne Wolfgang Petersen som började sin karriär i Tyskland där han också är född. Under det sena 1980-talet förflyttar han sig till Hollywood. Denna film utmärker sig från Iliaden genom regissörens ovilja till att ta med gudarnas påverkan genom att bestämma människornas öde. Deras medverkan är genom en tro på dem från människorna, men också ett ifrågasättande av dem och just deras påverkan.

Den andre filmen är *The Odyssey*, en tv-film från 1997. Av de filmer jag har med är denna en film som verkar försöka ligga närmast sin text. Få saker är omgjorda medan de visserligen har tagit bort olika delar från texten. Men denna film motsvarar textens tema mer än de andra filmerna.

Sista och tredje filmen är *Tristan + Isolde* som i somras gick upp på biograferna i Sverige och som under hösten släpptes på dvd. Filmen hamnade lite i skymundan i sommarens

⁵⁵ Säljö, sidan 197

lansering av storfiler men är en påkostad berättelse med stora ambitioner men fick en blygsam plats i de svenska biograferna. Regissören Kevin Reynolds har tidigare gjort filmer placerade i historiska tider och miljöer som *The Count of Monte Cristo* och *Robin Hood: Prince of Thieves*.

Den största framgången av dessa tre filmer är, om man ser efter spridning och hur mycket pengar de spelat in, *Troy*. Detta var också den film som de flesta av eleverna verkar ha känt till sedan tidigare.

Klippen från filmerna valdes utifrån att de antingen motsvarade en del som de läst eller att de sade något om berättelsens tema och motiv. Valen grundade sig också på de diskussioner som genomfördes under lektionerna och var då kopplad till vad som skilde sig åt i text och film som till exempel gudarnas medverkan och påverkan i adaptationerna av Homeros båda texter eller de magiska inslagen som är frånvarande i adaptationen av Tristan och Isolde.

6 Resultat

I denna del kommer det som eleverna svarade i sina enkäter att redovisas. Först kommer jag i kapitlet att visa i siffror hur de svarat för att därefter avsluta kapitlet med att redogöra för respondenternas skriftliga svar. Genom att lägga upp det på detta sätt hoppas jag kunna ge en klar och lättöverskådlig bild över hur det insamlade materialet och dess svar ser ut. I nästföljande kapitel kommer jag sedan att sammanföra de olika resultaten med varandra.

6.1 Trojalektionen

Lektionen bestod av 28 elever och av dessa var 21 kvinnor och 7 var män. Det var en stor majoritet som ansåg att de klipp som de hade sett under lektionen inte hade påverkat deras uppfattning av antikens Grekland. Av de 28 som svarade på enkäten lämnade två inget svar på denna fråga medan 23 stycken ansåg att deras uppfattning inte ändrats. Siffrorna var nästan desamma på frågan om deras syn på tiden förändrats med 24 som inte höll med och tre som gjorde det. Av de tre som svarade nej på föregående fråga var två kvinnor och en var man (se tabell 1). På den senare frågan var de tre som svarat nej enbart kvinnor (se tabell 2).

Tabell 1. Besvararens kön * Har filmen ändrat din uppfattning om antikens Grekland

		Har filmen ändrat din uppfattning om antikens Grekland		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	2	17	19
	Man	1	6	7
Total		3	23	26

Tabell 2. Besvararens kön * Har din syn på antiken förändrats efter att du har sett klippen

		Har din syn på antiken förändrats efter att du har sett klippen		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	3	17	20
	Man	0	7	7
Total		3	24	27

När det gäller frågan om de har fördjupat sina kunskaper om tiden var svaren annorlunda med 17 stycken som svarat ja och tio nej, även här hade det uteblivit ett svar. Deras syn och uppfattning har inte ändrats men däremot ansåg de flesta alltså att de har fördjupat sina kunskaper i tiden.

När det gällde frågorna som rörde textförståelse och fördjupningen av den svarade 21 stycken att de fördjupat förståelsen av texten mot 6 stycken som svarade nej. På frågan om klippet förändrat deras uppfattning av texten svarade 17 nej mot tio ja alltså lite jämnare. Men deras uppfattning är detsamma. Av de 10 som svarade ja var nio stycken kvinnor och bara en man. Detta är genomgående i alla tre enkäter. Det är alltid en stor majoritet kvinnor som anser att deras syn på texten förändrats efter klippen.

Tabell 3. Besvararens kön * Har din syn på texten förändrats efter att du har sett klippen

		Har din syn på texten förändrats efter att du har sett klippen		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	9	11	20
	Man	1	6	7
Total		10	17	27

Det verkar som att den syn respondenterna har på tiden och texten inte förändras genom ett klipp men textförståelsen visade sig vara större efter att de sett klippet.

På frågan om de tycker att det blir lättare att ta in information om man använder film i undervisningen svarade 20 stycken att det stämmer bra eller mycket bra. Fyra stycken ställde sig neutrala och tyckte varken eller och bara tre ansåg att det verkade negativt på inläringen. Detta är ett mönster som går att läsa genom attitydsfrågorna i enkäten. På frågan om de tycker att det är onödigt att visa film i skolan svarade 20 stycken att det inte stämde alls. Detta i likhet med 19 stycken som ansåg att påståendet att det blev svårt att hänga med i undervisningen när man visar film inte stämmer alls. För frågorna om filmer som brukar visas passar in på ämnet och om de klippen de såg på lektionen har relevans för det vi gör på kursen var svaren mer jämna och svaren redovisas i tabellerna nedan.

Tabell 4. Det är ofta spelfilmer som passar in på ämnet i undervisningen som används.

		Frequency
Valid	Stämmer mindre bra	6
	Varken eller	11
	Stämmer bra	6
	Stämmer mycket bra	4
	Total	27
Missing	Inget svar	1
Total		28

Tabell 5. Klippen har relevans för det vi gör på kursen

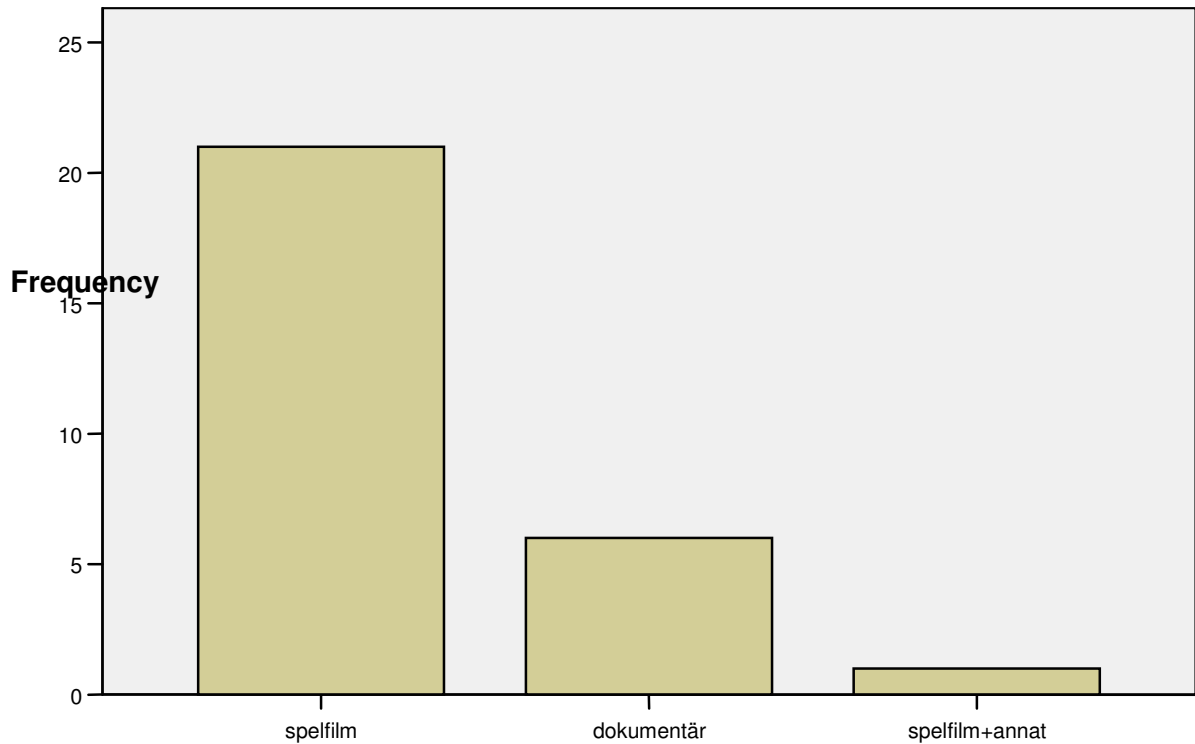
		Frequency
Valid	Stämmer mindre bra	1
	Varken eller	5
	Stämmer bra	11
	Stämmer mycket bra	10
	Total	27
Missing	Inget svar	1
Total		28

(Valid: Giltiga svar; Missing: ogiltiga svar; Frequency: Antalet respondenter som har valt respektive svar.)

Gruppen visar att de i den första frågan ställer sig mer neutrala och de klipp som använts under den aktuella kursen har stor relevans. Men i båda grupperna är det fler som stämmer in i påståendena.

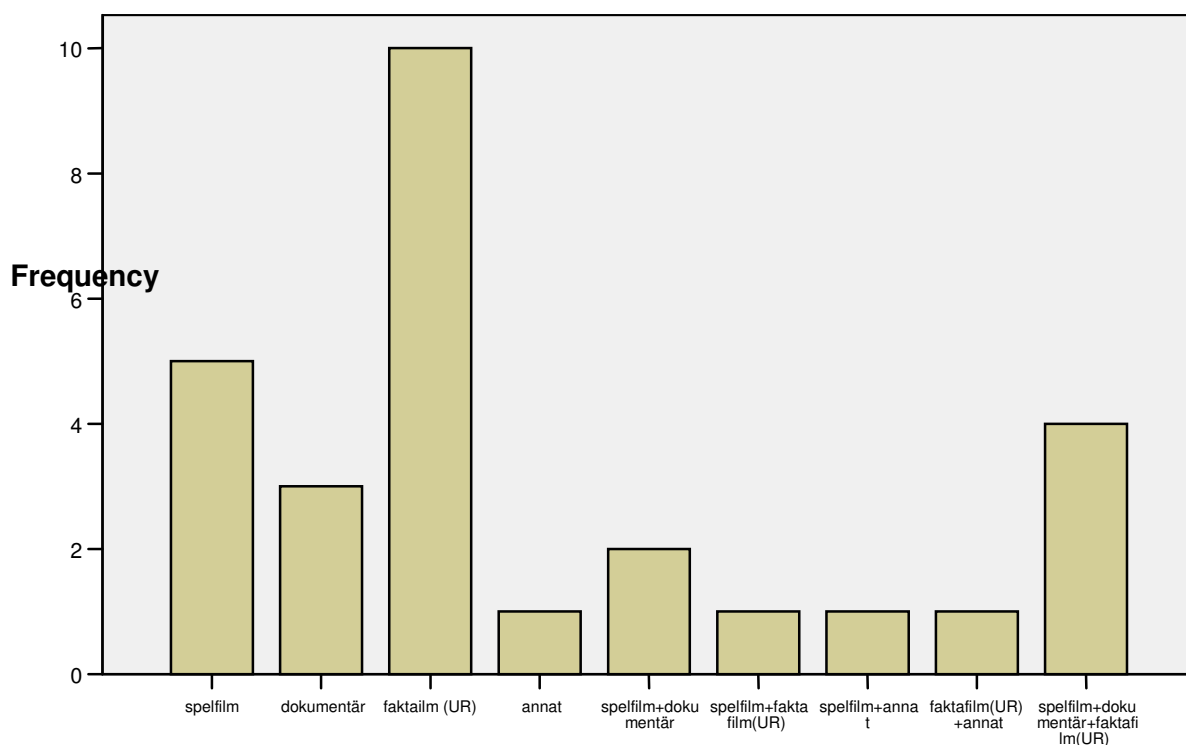
Intressant är att 21 elever föredrar spelfilm och sex stycken föredrar dokumentärfilm. En elev valde spelfilm tillsammans med annan film (figur 1).

Figur 1. Vad för sorts filmer föredrar du?

Om man då jämför detta med vilken sorts film de brukar se på i skolan så svarar 10 elever faktafilm (UR). Fem stycken svarar spelfilm och tre dokumentär medan resten är utspridda på olika kombinationer. Men den kategori som fått flest svar är faktafilm, den film som ingen av studenterna föredrar att titta på (figur 2). Vad detta sedan beror på är ju svårt att svara på men kanske för att det är en kategori eleverna nästan enbart, enligt svaren, kommit i kontakt med i skolan.

Figur 2. Vad för sorts filmer brukar ni se i skolan?

Vid en jämförelse mellan vilken sorts film eleverna föredrar med synen och uppfattningen säger siffrorna att de som föredrar dokumentärgenren oftare och i högre grad anser att klippen inte påverkar dem. Endast vid frågan om textför djupning är det en övervikt till ja-sidan bland dem som föredrar dokumentärfilm. Vidare är de som föredrar dokumentärfilm kvinnor. De sju män som svarat på enkäten föredrar alla spelfilm.

Tabell 6 Besvararens kön * Vad för sorts filmer föredrar du Crosstabulation

Count

		Vad för sorts filmer föredrar du			Total
		spelfilm	dokumentär	spelfilm+annat	
Besvararens kön	Kvinna	14	6	1	21
	Man	7	0	0	7
Total		21	6	1	28

Vidare tittade de flesta på två till tre spelfilmer i veckan (13 elever), tätt följt av en film i veckan (12 elever). Resten utgjordes av två elever som såg fyra till fem och en elev som såg

sex eller fler filmer i veckan. Det är alltså ingen ovanlig aktivitet att titta på en film hos de flesta i klassen vilket också gör dem till vana tittare och läsare av film. Ska man se det ur ett sociokulturellt perspektiv eller neoformalistiskt är dessa elever inlärd i aktiviteten att se och läsa film.

Tittar man sedan på hur de svarat om hur ofta de ser film i skolan är det en stor majoritet som upplever det som en till sex gånger per termin och bara en som tycker att det är 7 eller fler gånger. Alltså avverkar en elev lika många filmer under sin fritid på två veckor som under en hel skoltermin.

På frågan om hur filmer som de ser används i skolan svarar 20 stycken att det integreras i ämnet och sedan följs av en diskussion. Så när det väl används är det å andra sidan väl integrerat i ämnet genom att det passar in på ämnet och att de diskuterar efteråt.

Det går inte att se några direkta tecken på att kön skulle ha något att göra med hur de uppfattade klippet. Givetvis är det svårt att säga något då det är en så stor skillnad mellan antalet kvinnor och män i klassen.

6.1.1 Skriftliga svar

I en enkät från den första lektionen lämnade en elev en kommentar om att händelser i filmklippen var annorlunda från de i den litterära föregångaren. Det skulle ju annars vara för komplicerat i filmen. Detta kan jämföras med vad Toplin skriver kring det som görs vid en adaption. Den historiska händelsen eller texten bör eller måste kortas ner och händelser skalas bort för att man ska kunna lyfta fram det som tittaren ska kunna sympatisera med.

Ett liknande resonemang kring varför en historisk film görs och vad filmskaparna väljer att ta med i den finns i annan enkät från samma lektion. Eleven menar att filmen ger, tillsammans med den text de har läst, ett helhetsintryck och på det sättet förstår denne bättre antikens Grekland. Men samtidigt menar eleven att filmen antagligen inte stämmer överens med vad som verkligen hänt. Filmen gjordes antagligen främst ”för att underhålla och inte för att framföra något som stämmer överens med historien till hundra procent”.⁵⁶ Eleven gör här också en skillnad mellan historia och underhållning. Båda dessa elever återger en vanlig bild av historia och film vilken Toplin tar upp och som jag skrev om tidigare. Det är inte helt rumsrent att ta till sig det som händer i en film som historia. Som betraktare av det förflutna på film ska man ha en inställning som säger att det är inte en korrekt historia som återges och det gäller historia på film i stort.⁵⁷ Nu baseras filmen i och för sig på en text och inte en

⁵⁶ Enkät 11 från första lektionen, enkäten i författarens ägo

⁵⁷ Se samtida forskning

historisk händelse men resonemanget tycker jag klart visar på attityden mot historisk spelfilm hos respondenten.

En del elever förtydligar varför förståelsen för tiden fördjupas genom klippen med att det blir mer liv i ”det hela”⁵⁸. Detta kopplar till filmens visuella uttryck. Eleven menar att det i filmen blir mer levande än i texten. I en annan enkät skriver eleven att det är bra att visa film för att det lättare förmedlar känsla. Båda talar här om att filmen förmedlar någonting som inte texten gör och just känsla är en av de fördelar som Toplin ser med historisk film men då i jämförelse med faktainriktad litteratur. Ett annat uttalande var att respondenten får ett större intresse och att det därför är bra med film.⁵⁹ I svaren har vi fått höra det som jag tidigare gått igenom med fördelar hos film. Film gör händelser levande, förmedlar känslor och skapar intressen. Men å andra sidan skriver en elev att det är mer känsla i texten än i filmen.⁶⁰

I en enkät skriver respondenten att förståelsen för hur det var under antikens Grekland är bättre. Men hon tillägger i kommentaren att man ser det som filmen presenterar det. I filmen får man bilder serverade av antiken och utan att tänka på det kopplar man ihop dessa med antiken. Och därför förändras också synen på denna tid.

En annan respondent menar att förståelsen av antikens Grekland inte har ändrats därför att man ändrar rätt mycket i film. Jag tror att detta också hänger ihop med föregående. Här ger svararen inte heller ett omdöme som denne har kring just den här filmen utan film i stort, ”de ändrar mycket i film”. Film är alltså en lögn vilken man ställer sig kritiskt till. Det är alltså inget omdöme som kopplas till just filmen som visades under lektionen. En annan respondent menar i sin enkät att filmen givetvis var omgjord efter moderna normer så att vi skulle förstå den idag. Detta är en lite mer aktiv syn på innehållet i filmen. Här har klippen tagits emot genom att eleven har varit medveten om den kontext i vilken filmen är gjord.

Andra skriver att det är skönt att se på film för det blir ett avbrott från läraren som pratar. En annan respondent skriver en liknande kommentar. Denne anser att film lättar upp en annars lång och enformig genomgång. Film är också bra för då orkar eleverna med längre genomgångar menar eleven som avslutar med att film är ett bra komplement till annan undervisning. En elev skriver att film är skönt att se eftersom man annars bara måste lyssna på läraren.

Sex stycken kommentarer till frågan om fördjupad förståelse av den historiska tiden handlar om synintryck vilka kretsar kring miljöer, kläder och personer. Andra kommentarer

⁵⁸ enkät 14 första lektionen

⁵⁹ enkät 13 första lektionen

⁶⁰ enkät 20 första lektionen

tar upp helhetsbilden och den ökade förståelsen för texten. Även språket har elever tagit upp. De som nämnt detta menar att det förekommer ett enklare språk i de bilder de sett. Detta har gjort att de lättare förstår vad som händer i den litterära förlagan.

I de slutliga kommentarerna tar eleverna upp hur de tycker film i undervisningen fungerar. De som skrivit nämner variation, att det lättar upp lektionen och ämnet och att man får se olika vinklar. Just det har ju varit en tanke med att integrera film i undervisningen.

6.2 Troja- och Odyssélektionen

För detta tillfälle hann jag med flera klipp och vi såg både från filmen *Troy* och från filmen *The Odessey*. Jag hade riktat in lektionen på att diskutera de båda texterna. Med klipp från filmerna ville jag spegla vad som var intressant med berättelserna idag och vad som var annorlunda från den litterära förlagan.

Närvarande under lektionen var 28 elever men genom ett misstag från min sida blev lektionen för lång och jag släppte iväg dem med enkäterna. Detta gjorde att jag endast fick tillbaka hälften av dem. Jag kommer att redovisa svaren från detta tillfälle men samtidigt ha med i beräkningarna för analysen av materialet att hälften saknas. Av dem som lämnat in var två män och tolv var kvinnor. Alltså var det denna gång 85 % kvinnor och 15 % män jämfört med tidigare är det alltså ungefär samma fördelning om än någon mer övervikt åt kvinnorna.

En majoritet ser två till tre filmer per vecka (8 stycken). Och precis som i förra enkäten är det en majoritet som svarat att de ser en till sex filmer i skolan per termin (13 stycken). Även hur filmen i skolan används svarar en majoritet på att filmen används som en del av ämnet och som senare följs av diskussion. När det gäller vilken typ av film som eleverna föredrar är fortfarande spelfilmen i en stark majoritet. Här skiljer sig inte bakgrundsfrågorna från den förra enkäten. Men på frågan om vilken typ av film de brukar se i skolan var svaren väldigt blandade. Tre svarade spelfilm, två dokumentär och tre faktafilm. Likheter med övriga lektioners enkäter gör att man kanske kan se dessa som representanter för hela klassen men att hälften är borta kommer att finnas med i analysen.

Frågorna som rör huvuddelen för min undersökning visar att, nio elever, ansåg att filmen inte ändrat deras uppfattning om antiken. Fem elever ansåg däremot att klippen förändrat deras uppfattning av antikens Grekland. När det gäller frågan om deras syn på den historiska tiden i klippen var svaren nästan identiska med skillnaden att bara åtta istället för nio svarade nej. En respondent lämnade ett blankt svar. En stor del av eleverna som lämnade in enkäterna tyckte att filmklippen gjort att de förstår tiden bättre (11 stycken).

I fråga om textförståelsen ansåg elva att klippen hade hjälpt dem och tre att de inte hade hjälpt dem. Ungefär hälften av dem som lämnade tillbaka enkäten ansåg att texten hade förändrat synen på texten, sex stycken. Men sju stycken ansåg att klippen inte hade gjort det. Det är jämnare här än i föregående omgång men ska man se det på det stora hela anser fortfarande många att filmklippen har hjälpt dem att fördjupa förståelsen av texten men att synen på texten är densamma. Det är också liknande siffror när vi kommer till synen och uppfattningen om den tid som skildras i klippen från de båda filmerna. Och det är fortfarande fler som anser att klippen har fördjupat synen på den historiska tiden.

Det är fortfarande positiva svar till frågan att film hjälper till med att elever tar till sig information. Om det beror på att film är ett lättare medium än en text eller att de just till dessa lektioner har haft svåra texter kan man fråga sig. Det är faktiskt inte ett enda negativt svar och endast en som håller sig neutral. Resten anser att det stämmer bra eller mycket bra. På frågan om klippen passar in på ämnet är fortfarande de flesta på att det varken stämmer mindre bra eller bra. Men efter det är det fler som ställer sig på den positiva sidan och endast en tycker att det inte alls passar in. I stort sett ingen håller med om att det är onödigt att visa film i undervisning och alla håller med om att det har relevans för det som görs på kursen. Ingen av de tillfrågade ansåg heller att det blev rörigt när man använde film under en lektion. En person är det från denna lektion som ansåg att det är onödigt att visa film i skolan och denne tycker samtidigt att förståelsen för den historiska tiden är bättre efter visningen av klippet. Likadant är det med textförståelsen som fördjupats men det är ändå onödigt att visa film i skolan. Så denne person, som är den enda som svarat att det är onödigt att visa film i skolan, tycker ändå att klippen har gett något genom fördjupad förståelse både för filmen och för texten.

Två elever tyckte inte att klippen har hjälpt dem att förstå texten bättre men ingen av dem tycker att det är irrelevanta klipp som visas. En av dem ställer sig neutral och den andre anser att det stämmer bra. Att det skulle vara oväsentliga klipp tyder det inte heller på vid frågan om deras uppfattning om det antika Grekland. Även om det inte har förändrats tycker de som svarat nej ändå att klippen har relevans.

Tabell 7. Klippen har relevans för det vi gör på kursen * Har filmen ändrat din uppfattning om antikens Grekland Crosstabulation

		Har filmen ändrat din uppfattning om antikens Grekland		Total
		Ja	Nej	
Klippen har relevans för det vi gör på kursen	stämmer bra	2	4	6
	stämmer mycket bra	2	3	5
Total		4	7	11

Oavsett om respondenterna tycker att filmen har ökat deras förståelse eller inte är de alla överens om att klippen har relevans för det som görs på kursen (tabell 8). Och endast en anser att det är onödigt att visa film under en lektion.

Tabell 8. Klippen har relevans för det vi gör på kursen * Tycker du att du förstår bättre hur det var i antikens Grekland efter att du har sett filmen Crosstabulation

		Tycker du att du förstår bättre hur det var i antikens Grekland efter att du har sett filmen		Total
		Ja	Nej	
Klippen har relevans för det vi gör på kursen	stämmer bra	4	2	6
	stämmer mycket bra	5	0	5
Total		9	2	11

6.2.1 Skriftliga svar

Att filmer självklart påverkar en i hur man ser på någonting, menar en elev. Men det framgick av kommentaren att personen hade sett båda filmerna i sin helhet före lektionen. Eleven menar också att filmerna ger en bättre översikt av berättelsen. För dem som svarat ja på frågan om deras uppfattning av tiden har förändrats menar de flesta att det är just att klippen har förtydligat det som händer och att det är lättare att förstå. En menar också att en bättre bild av miljön har uppstått. Även en respondent som svarat nej menade att klippen hade just gjort händelserna i texten mer tydliga. Men det kan även vara så att personen kryssat i fel.

Om fördjupning av förståelsen av tiden påminner de flesta kommentarer om föregående frågas svar. Det blir lättare att förstå menar en elev och många andra skriver att helhetsbilden blir bättre. Några menar också att ”man fick se det mer i detalj”, ”man ser omgivningen, miljöer mm” och ”man förstår allt bättre när man ser det”. En respondent sträcker sig till och med så långt att ”man får lättare upp en bild av hur personer såg ut och även städer mm”. Kommentarer kretsar ofta till just synintryck och helhetsbilden. Även hur de levde och hur kläderna såg ut förekommer. Det viktiga som förmedlas i klippen är det som eleverna ser.

Även frågan som följer får kommentarer kring synintrycken. Men även att det blir roligare med film finns med i en enkät. Återigen kommer åsikten om att det är lättare att uppfatta känslor på film än i boken. Texten verkar här vara mer främmande. En skriver också att klippen känns mer dramatiska och mänskliga. Men även här på sista kommentaren återkommer åsikten att det blir lättare att följa med och att förstå texten. Intressant är att en kommenterat med att man ser det från två vinklar. Detta går att koppla till Säljös resonemang

kring de olika kontexter som berättelser sätts in i. Men också en receptionsteorin där den historiska kontext en berättelse sätts in i är viktig för att kunna tolka och förstå den.

De sista kommentarerna i enkäten rör precis som förra gången att det lättar upp lektionen. En kommentar nämner att det lättar upp en lektion så att det inte bara är att man ska skriva av det läraren säger. Och i likhet med föregående enkät nämner en elev också överblicken som blir bättre genom film.

6.3 Tristan och Isoldelektionen

Under den här lektionen fick jag tillbaka alla 27 enkäter som jag delat ut till de närvarande eleverna. Av dessa var 20 kvinnor och fem män, två enkäter hade nämligen lämnat detta blankt. Lektionen var upplagd som en diskussion till boken Tristan och Isolde vilken eleverna hade läst under en längre tid. Detta var också den text som de hade läst hela av och inte som vid tidigare tillfällen då de enbart bekantat sig med kortare utdrag. De fick frågor att diskutera kring i grupper och tillsammans gick vi sedan igenom vad de diskuterat i de mindre grupperna. Till varje fråga visade jag ett filmklipp som de sedan kunde diskutera utifrån och jämföra med boken.

I likhet med tidigare lektioners enkäter ser de flesta av besvararna två till tre filmer i veckan. De flesta ansåg att de såg en till sex filmer i skolan per termin och som tidigare enkäter vittnar svaren om att film i skolan var integrerade i undervisningen med diskussioner efteråt. Skillnaden mot föregående tillfällen är att spelfilm har gått upp i majoritet vad gäller filmtyp i skolan och nästa grupp på tio är blandat med kombinationer av alla tre alternativ. Den kategorin som tidigare var i majoritet, faktafilm, är nu nere på fyra (tabell 9).

Tabell 9. Vad för sorts filmer brukar ni se i skolan?

		Frequency	Percent
Valid	spelfilm	12	44,4
	faktailm (UR)	4	14,8
	annat	1	3,7
	blandat	10	37,0
	Total	27	100,0

(Valid: Giltiga svar; Frequency: Antalet respondenter som har valt respektive svar; Percent: antalet respondenter i procent)

Anledningen till detta är antingen att de svarar olika på enkäten. Men då det går att se ett mönster av kontinuitet när det gäller andra frågor skulle det kunna röra sig om att de lektioner jag har genomfört faktiskt också har påverkat hur de svarar. De ser nu fler klipp från

spelfilmer i skolan. Men antalet filmer har inte ökat i deras svar. Vidare är det fortfarande en stor majoritet som föredrar att se spelfilm om de får välja (tabell 10).

Tabell 10. Vad för sorts filmer föredrar du?

	Frequency	Percent
Valid spelfilm	21	77,8
dokumentär	3	11,1
blandat	3	11,1
Total	27	100,0

(Valid: Giltiga svar; Frequency: Antalet respondenter som har valt respektive svar; Percent: antalet respondenter i procent)

När det gäller huvuddelen ansåg 22 stycken att filmen inte förändrat deras uppfattning om tiden som klippen skildrar. Men till skillnad mot föregående enkätstillfällena anser nu de flesta att de inte har fått någon större förståelse av tiden med 19 nej och 8 ja (första lektionen: 17 ja och 10 nej, andra lektionen: 11 ja och 3 nej). Synen på tiden har inte förändrats denna gång heller med 22 nej och fyra ja, en lämnade blankt. Intressant är att alla män har svarat nej på dessa tre frågor. Det är alltså enbart kvinnor som anser att deras uppfattning, syn och förståelse för tiden har ändrats eller fördjupats. Dessa siffror har i och för sig varit låga tidigare också men nu saknas de helt (tabell 11, 12 och 13).

Tabell 11. Besvararens kön * Har filmen ändrat din uppfattning om medeltidens England?

		Har filmen ändrat din uppfattning om...		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	5	15	20
	Man	0	5	5
Total		5	20	25

Tabell 12. Besvararens kön * Tycker du att du förstår bättre hur det var under medeltiden i England efter att du har sett filmen?

		Tycker du att du förstår bättre hur det var under...i...efter att du har sett filmen		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	8	12	20
	Man	0	5	5
Total		8	17	25

Tabell 13. Besvararens kön * Har din syn på medeltidens England förändrats efter att du har sett klippen

		Har din syn på...förändrats efter att du har sett klippen		Total
		Ja	Nej	
Besvararens kön	Kvinna	3	16	19
	Man	0	5	5
Total		3	21	24

17 elever ansåg att klippen inte hade hjälpt dem att fördjupa förståelsen för texten medan åtta ansåg att de hade gjort det. När det gäller om synen på texten har förändrats efter klippen tyckte 18 stycken att det inte hade förändrats mot 7 som tyckte att klippen hjälpte till. Antalet spelfilmer som respondenterna ser i veckan har enligt resultatet inget att göra med hur man tar emot klippen. En stark majoritet av dem som ser 2-3 filmer i veckan svarar alltid nej på de fem huvudfrågorna. De som svarat ja på de fem frågorna i huvuddelen har oftast inte dokumentärfilm som den genre de föredrar, detta i likhet med föregående enkäter.

De flesta tycker att det stämmer bra med att de lär sig bättre med film i undervisningen. Så även om de just denna lektion inte ansett att klippen gett så mycket så håller de fast vid detta med ungefär samma siffror som vid tidigare tillfällen.

De allra flesta anser att det är filmer som passar in på ämnet och det är ingen som har valt att det stämmer mindre bra eller inte alls. 19 stycken tyckte att det inte att film är onödigt att visa i skolan. De flesta stämde inte heller in i att det blev svårt att hänga med i en lektion när man visar film.

6.3.1 Skriftliga svar

I denna omgång var det endast fem elever som svarat ja på om deras uppfattning av tiden förändrats. Men kommentarerna till varför uppfattningen förändrats var ändå intressanta. En elev menade att det såg mycket fattigare ut och de stora borgarna som denne hade föreställt sig hade i filmen ersatts med hus i trä. Här överensstämmer uppenbarligen inte den förväntningshorisont som eleven hade inför filmen. Även nästa elev ansåg att bilden hade blivit annorlunda. För en annan hade utseende och stämning förändrats. Allt kändes också vackrare i boken menade respondenten. Det är tre svar som är eniga. Kommentarer vid tidigare enkäter har oftast kretsat kring att helhetsbilden blivit bättre och att de fått insyn i hur kläder och städer såg ut. Vid detta tillfälle har dessa elever en annan helhetsbild innan de såg filmen.

Ytterligare en kommentar på denna fråga var att den korta längd som klippen har gjorde att man inte kunde ändra uppfattning. Men överlag kretsar det kring synintryck. Detta stämmer också för nästa fråga om synen på tiden. Det är just det att man ser saker och händelser som gör förändringen.

Hos dem som svarat ja på att de förstår tiden bättre liknar svaren tidigare enkäter mer. Det rör sig kring miljöer, kläder men även livsstil och hur bortgiftningen fungerade. Även om förståelsen för tiden har ökat finns det en skepsis mot filmer med historiska motiv. Här tar en eleven upp att filmerna känns ganska avvikande från sanningen så att de blir missvisande och att filmer som *Troy* mest verkar göras för att visa Brad Pitt naken. Här visar eleven att denne är starkt kritisk till spelfilmen som förmedlare av historiska kunskaper. Jag har i resultatet tagit upp några som håller sig kritiska på detta sätt men det rör sig inte om mer än en till två per enkät. Samtidigt ligger det någonting i det. Brad Pitt är en skådespelare som drar folk på grund av sitt utseende vilket filmbolag också är medvetna om.

På den sista frågans kommentarer har också inställningen från föregående enkäter förändrats. Som i de första kommentarerna är det förväntningarna som byggts upp av boken som ställt till det. Kommentarererna är att det inte finns någon koppling mellan texten och adaptationen, att miljön uppfattades annorlunda i boken och att känslan var annorlunda i boken mot filmen. Två stycken är av åsikten att texten blev bättre än innan filmen och en menade att insikten i hur viktiga vissa textstycken är kom av att en av dem såg klippen.

Men det viktigaste är ändå att dessa kommentarer är få på grund av att de allra flesta svarade nej på alla huvudfrågor. Detta tillfälle hade det mest negativa resultatet. Vad det beror på är svårt att säga men det faktum att till detta tillfälle läste de en hel text kan ha en påverkan på resultatet.

Antalet kommentarer som kommer sist i enkäten har blivit färre i jämförelse med föregående tillfällen. Vad anledningen till detta är vet jag inte. Det kan röra sig om att respondenterna känner att de redan svarat på denna fråga tidigare.

7 Analys

Efter att jag nu har gått igenom alla enkäters resultat har jag kommit fram till att undersökningsgruppens deltagare i genomsnitt ser 2-3 filmer i veckan och föredrar att se spelfilmer. Genomsnittet anser att det stämmer bra eller mycket bra att det är lättare att ta in information om man använder film. De anser att det stämmer bra eller ”varken eller” att det är filmer som passar in på ämnet. Att det är onödigt att visa film i skolan stämmer inte alls enligt undersökningsgruppen, men det stämmer bra att klippen har relevans för det vi gör på kursen.

Slutligen stämmer det inte alls att det blir rörigt och svårt att hänga med när film används i undervisningen.

Det verkar som om de flesta tycker att en svår text görs mer lättillgänglig och att det går lättare att hänga med i handlingen när man ser det på film. Några har hänvisat till det som en överblick. När sedan texten blir lättare eller utgör en helhet som med *Tristan och Isolde* har inte frågan om förståelsen av texten lika många anhängare.

Jag kommer nu att diskutera resultatet utifrån de olika teorier jag redovisade för tidigare.

7.1 Analys utifrån en filmteori

Texten till den första lektionen uppfattades alltså av många som svår och detta märks i resultatet. Under denna lektion tyckte 21 stycken att klippet hjälpte dem att förstå texten bättre. Detta motsvarade 8 stycken i den sista enkäten. Men här finns också något annat att tänka på och det är att det klipp som sågs till Iliaden motsvarade exakt den bit ur texten som de hade läst. Till *Tristan och Isolde* hade de läst hela texten samtidigt som filmen skilde sig en del från boken de läst. Därför kan man också säga att den förväntningshorisont som många kan ha fått av texten inte besannades i klippet och därav det negativa resultatet. När de såg av filmen hade förändrats eller såg annorlunda ut stämde det inte överens med texten. Det är en fråga om vilken kontext de olika klippet visats i. Till det sista tillfället hade hela texten lästs in under en längre period och lektion genomfördes under diskussioner. Jag tror att detta har spelat en stor roll för hur eleverna har tagit till sig texten och klippet.

Att en film inte anses ändra den syn eller uppfattning som respondenten har på en viss tid, vilket var likadant i alla enkäter, kan ha att göra med det som Toplin, Trenter, Jönsson och Zander talar om. Hollywoods strävan efter att återskapa den förutfattade bilden av en tid istället för att återge en bild som ligger närmre den historievetenskapligt sanna, helt enkelt för att det är den bilden folk vill se för att tro på filmen. Hollywood vill göra trovärdig film för att annars säljer den inte. Därför måste filmen stämma överens med den historiesyn som en majoritet har, ett kollektivt historiemedvetande. Vi har dessutom fått lära oss att film är fiktion och inte sanning och precis som Toplin menar om inställningen till den historiska Hollywoodfilmen vill många vara kritiska till den. Därför kan ett ”nej” i enkäten betyda att man helt enkelt håller en distans till filmen och man inte riktigt vill gå med på att en film ändrar ens syn på en tid. Berättandet av historia är ju något som den historiska vetenskapen har ett slags patent på vilket både Zander och Jönsson.

Man bör i analysen ta med att filmen inte visades i sin helhet och den undersökning jag har gjort utgår ifrån att man visar ett eller flera klipp under en lektion och ser vilket inverkan de

har. En undersökning rörande hela filmer mycket väl skulle kunna ge ett annorlunda resultat. En film bygger ju på att som helhet ge ett intryck. Det är därför synd att jag inte hade med en fråga om de hade sett filmerna i sin helhet innan lektionen. Det skulle ha varit intressant att se det resultatet. Jag fick ett intryck under en lektion att det spelade in på hur det resonerades kring filmen. I en enkät fick jag en kommentar om att eleven hade sett hela filmen och därigenom förstått de båda Homeriska eposen.

Eleverna visar att de kan läsa av klippen de ser. Ett viktigt intryck hos respondenterna är att de ofta har skaffat sig en uppfattning om miljön genom klippen och det vanliga är att det kretsar kring synintrycken. Det är inte så mycket en konflikt eller tema och motiv som kommer fram i klippen utan mer hur det såg ut. Kommentarer som var de var, hur kläderna var och hur områdena såg ut var vanligt. Men även att förståelsen av tiden blev bättre genom klippen.

En elev håller med om en bättre förståelse men visar samtidigt upp en kritik mot filmen. Det är filmens sätt att presentera händelser som går fram och åskådaren ser det som filmen vill. Detta visar upp en insikt i hur filmens signaler och koder jobbar med hur vi tar till oss filmen. För samtidigt som de hjälper oss att förstå vad som händer berättar de samtidigt hur vi ska känna och tycka om det som visas upp i bilderna. Här kommer eleven in på hur budskapet framförs och att filmens påverkan är stark. Detta visar på en bra inblick i hur filmens koder fungerar och att eleven läser audiovisuellt.

En elev nämner händelserna ur ett historiskt perspektiv diskussioner förekom under lektionen kring händelserna i Iliaden som historiska händelser. Tydligt berodde detta på att de i ämnet historia talat om att krig förts mellan grekiska folk och området Troja. Här diskuteras filmen och texten utifrån den förförståelse som finns kring dem. När tillräckligt lång tid har gått smälter sanningen ihop med myten. Inte bara filmen använder detta utan litteraturen använder sig av dessa sägenomspunna myter för att skapa berättelser till vilka människor redan har ett förhållande till.

Det är heller inte konstigt att en mottagare kan läsa berättelser som egentligen inte är historiska händelser som just sådana då filmer är väldigt duktiga på detta. Den senare tidens skildringar av klassiska litterära texter och myter har närmast sig en vilja av att återge en historia. Två av de filmer jag har behandlat har tagit bort alla övernaturliga inslag. *Troy* genom att gudarna inte längre finns med och att Akilles enbart är en skicklig soldat. I *Tristan + Isolde* är drycken, som gör dem förälskade, borttagen, likaså är övriga övernaturliga bitar från legenden borta. Detta märks också i den senaste filmatiseringen av *King Arthur* (2004) som ligger långt ifrån den mytiska sagan. Berättelsen är helt fri från trollkarlar och andra

mystiska ingredienser. Filmen lanserades också med att vara sanningen bakom legenden med orden ”The Untold True Story That Inspired The Legend”⁶¹ Jag menar att adaptationerna vill gesken av att återge en historia och inte myt eller legend eller att vara just sanningen bakom myten.

7.2 Analys utifrån ett sociokulturellt perspektiv

Adaptioner i olika tider ger olika betydelser för mottagaren, olika versioner av en händelse eller text. Precis som att historien i den vetenskapliga forskningen ser olika ut i olika tider. Alltså synen på en tid varierar inom all historieskrivning. På detta sätt skapar människan erfarenheter och omskapar sin verklighet omkring sig menar Säljö. Man tar händelser och rekontextualiserar dem genom filmen och sedan in i ett nytt sammanhang vilket är klassrummet. Samtidigt sätter vi in den litterära förlagan i en ny kontext och därmed i en ny tolkning, alltså en omtolkning genom filmen. Det viktiga vi får med oss därifrån är en fördjupning i varför och vad. Varför är berättelsen fortfarande intressant och vad är det som är intressant? Och i och med att det fortfarande är intressant och vad det är säger en hel del om vår egen tid och vår syn på andra tider. Hur ska text uppfattas i olika kommunikationer? Svårigheter med att hantera och tillgodogöra sig speciella former av kommunikation som inte finns förankrade i vardagen gör att elever inte möter texterna och tar till sig det som står i dem. Kan filmen förmedla något mer så att de möter det som står i texten? Det kan uppstå svårigheter med det som lästs och hörts om det ligger för långt bort från mottagaren. Problemet ligger i att förankra text och kommunikation till elevernas vardag. Istället distanseras det man gör i skolan, menar Säljö.⁶²

Ett av syftena med att använda film är alltså, i enlighet med Säljö, att vidga inläringen av kunskaper till andra områden vilka integreras i undervisningen. Detta gör också så att de filmer som elever lär av utanför skolan integreras till lektionerna. Då förankras det de lär sig i deras vardag vilket ökar förståelsen för kunskapen. Säljö menar att de kommunikativa traditioner som finns i skolans miljöer kanske inte är de bästa möjliga och leder istället till att elever har svårt att identifiera sig med det som lärs ut i skolan.⁶³ Men med film hoppas jag att man motverkar detta. Tyvärr kan resultatet inte ge ett entydigt svar till detta mer än att nästan alla är överens om att film är roligt i undervisningen.

⁶¹ <http://www.imdb.com/title/tt0349683/taglines/070102>

⁶² Säljö, sidan 220-223

⁶³ Säljö, sidan 12

Förutom synintrycken har elever uppmärksammat att det är ett enklare språk i filmen. Är detta lättare på grund av att det är en film och då lättare att läsa än en text och i så fall, är det så att filmen ligger närmre deras eget språk och vardag? Som Säljö menar med att det måste kontextualiseras, så är det i de olika kontexterna som kunskapen läses in. Textens historiska samhörighet är svårare att ta till sig och ligger längre ifrån elevernas egen vardag medan filmens är lättare att läsa då det är förankrat i deras vardag. Ett exempel på det mer skämtsamma hållet på detta är en elev som påpekade att det var fula kläder i filmen *Troy* men att Brad Pitt var snygg.

I ett sociokulturellt perspektiv utvecklas barnet genom kontakt med sin omvärld i kommunikativa situationer. Här har vi också lärt oss att spelfilm, även de filmer som är baserade på verkliga händelser, är fiktion. Detta styrks i svaret från enkäten då få egentligen har ändrat uppfattning och syn på de historiska tiderna. I filmen sätter skaparna in berättelserna i en ny kontext. Läraren sätter sedan in filmen i ytterligare en kontext genom den ram som diskussionens och lektionens innehåll gör. Men för de tre lektionerna jag har genomfört har resultatet visat att kontexterna inte har så stor betydelse över hur de ändrar synen och uppfattningen på tiden vilka är statiska genom undersökningen.

I sista enkäten ansåg en majoritet att de inte förstår bättre hur det var i den historiska perioden. Varför är svårt att svara på men kommentarerna till detta tillfälle vittnar om att den kontext berättelsen placerats i inte överensstämmer med många av elevernas.

En text är enkelriktad kommunikation som gör den utlämnad till mottagarens tolkningar. Texten vill då styra hur och vad du tar till dig. Men det är också i vilken kontext som kommunikationen är igenom lektionen som blir avgörande för hur eleverna tar till sig kunskapen.

De olika kontexterna i vilka de fick se på klipp är alltså en faktor för om och hur de tar till sig en kunskap eller inte. Det som beskrivs gör det utifrån det syfte som berättaren har, i det här fallet är det läraren. Men förförståelse kring ett ämne eller händelse är också bidragande till hur man tar till sig kunskap. Till den första lektionen hade de inte läst något innan. Den information de hade var den förförståelse de fått genom andra sammanhang, alltså utanför ämnet svenska vilket utgjorde den kontext de nu skulle arbeta i. Här fick de lyssna på mig som berättade om Iliaden och Homeros. De fick en historisk kontext att sätta in texten i. Sedan läste de ett utdrag från Iliaden och slutligen såg de ett klipp som motsvarade det de precis läst. Att det är samma händelse och att de inte skiljer sig så mycket åt bidrar till att det förtydligar och inte förändrar innehållet. Kommentarer menar också att klippet förtydligar och fördjupar genom att det, som en elev uttrycker det, blir mer liv i det. En annan menar att det är

en lättare känsla i klippet. Även andra kommentarer tar upp att det är mer levande än i texten. Det är genom rörliga bilder som händelserna i berättelsen visas upp på ett sätt som jämfört med texten blir mer levande. Detta visar också att eleverna tar till sig informationen annorlunda när de läser än när de ser film. Även vid det andra tillfället menade eleverna att synintrycket och att det blir mer levande är avgörande för att förstå synintrycken. Så både i det första och andra tillfället menar eleverna att bilderna är överlägsna texten i att förmedla miljöer och gör det mer levande samtidigt som det förtydligar.

Detta tycker jag visar på att bilderna är tydligare förmedlare än vad texterna är när det gäller denna typ av information. Det är lättare för en majoritet av eleverna att förstå sammanhang och synintryck genom bilder än genom text. Filmen som artefakt fungerar för att förmedla information till eleverna. Det är förståelse av tiden och fördjupning av texten som klippen förmedlar kunskap om samtidigt som deras syn och uppfattning i de flesta fall är oförändrad. Men detta säger ju egentligen inte så mycket om just klippen som förmedlare av kunskap mer än att bilden på den historiska tiden stämmer överens med den bild respondenterna redan hade. För att kunna förstå texten har respondenterna använt filmklipp vilka har förmedlat kunskaper till dem. De använder alltså filmen som redskap för att förstå omvärlden. Det är i samband med individ och redskap som detta sker. Men redskapen färgar också synen och uppfattningen av världen. Elever kan då använda film som ett redskap för att se på och förstå omvärlden med. Genom filmen får eleven kontakt med omvärlden genom att denne är audiovisuellt läskunnig och skapa sig kunskaper genom att agera med omvärlden.

Till det andra tillfället hade eleverna läst i läroboken om Homeros och handlingen till Odyssén samt ett utdrag från den texten. Med sig hade eleverna denna gång föregående lektions kunskaper och det som de läst sig till i boken. Under lektionen fördes en lärarledd diskussion. Med jämna mellanrum visades det klipp och innan de visades berättade jag något de skulle tänka på när de såg bilderna. Den här gången försökte jag integrera klippen mer i undervisningen. Men vid detta tillfälle har nästan hälften av deltagarna förändrat sin syn på texten genom klippen. Anledningen till detta kan vara den diskussion som fördes kring gudarnas påverkan i texterna respektive filmerna. De hade också en större kunskap och förförståelse då de både läst inför lektionen och tagit med sig kunskapen från förra lektionen. Kommentarer från lektionen visar som förra gången att det är lättare att förstå genom klippen och att de ger en bättre bild, både av det som händer och av miljön.

Inför det tredje tillfället hade eleverna läst en hel text, men de hade inte fått någon historisk kontext att sätta in texten i. Denna gång fick de diskutera i mindre grupper och till varje fråga visade jag ett klipp. Sedan diskuterades inför hela klassen vad de mindre grupperna talat om.

Klippen hade under denna lektion inte samma funktion av förtydligare som under den första och fungerade snarare som diskussionsunderlag till en text de redan tagit till sig. För det verkar som om de flesta gjort texten till sin medan filmen verkade vara främmande för de flesta. Att en majoritet svarat nej på de fem huvudfrågorna vid detta tillfälle kan ha att göra med just den kontext som texten och klippen placerades i. Denna lektions klipp var de som skilde sig mest från texten de läst samtidigt som de skaffat sig en helhetsbild genom att de läst hela texten. Men de allra flesta anser fortfarande att det är lättare att ta till sig information genom film och övriga attitydsfrågor följer samma mönster som tidigare tillfällen. Så det är inte fråga om att undersökningsgruppen har ändrat uppfattning kring film i undervisningen. Istället tror jag att det rör sig om att film och text är så långt ifrån varandra. Men detta säger inte heller att det inte har förmedlats några kunskaper under lektionen utan enbart att den enkät jag använde inte kunde mäta det. Men vad den säger är att när den textliga kommunikationen fungerar menar de också att klippen inte hjälper dem. Det är också klipp som står långt ifrån den text de läst. De har tagit till sig hela texten men får bara delar av filmen. Den textliga kontexten är starkare än den audiovisuella när det är en text de kan tolka och förstå.

Olika texter läses på olika sätt menar Säljö. Detta är ett inlärt beteende som gör att man är van vid att ta emot texter på olika sätt. Detta visar sig hos några elever och hur de tar till sig filmen och vad de förväntar sig av den. En elev menar att filmen snarare har som uppgift att underhålla än att ge fakta, vilket antagligen är syftet med filmen men det utesluter inte att det går att få ut något av filmen. Här gör eleven också en skillnad mellan att underhålla och förmedla historia. Kan inte historia vara både underhållande och sann?

En elev menar att det som visas omedvetet kopplas ihop med antiken kan visa på att klippet genom lektionen och texten redan satts in i ett sammanhang. Samtidigt visar respondenter på att de fortfarande sätter in filmen i sin vardagliga kontext som underhållning. Det är kanske också här det ligger, att filmen i sig inte är bra utan att det blir ett skönt avbrott i lektionen och att man för in variation genom underhållning. Det är alltså inte en längtan efter film som en längtan efter variation i undervisningen. Det eleverna tar upp som negativt är genomgång, föreläsning och att läraren pratar. Eleverna efterfrågar en annan form av kommunikation. Det Säljö menar är ju att kunskaper lärs in bättre genom sociala situationer där eleverna i kommunikativa situationer med filmen upplever att denne är en aktiv del som tar till sig budskapet och formar det. Att det blir intressant för eleverna att ta till sig informationen från en film kan bero på att de har fått en del från läraren och en del från en text. När denna händelse sedan placeras i en ny kontext genom att den uppstår i en ny kommunikation, filmen.

Men att filmen ligger närmre deras vardag visar sig också när respondenter kommenterar varför det blir lättare att förstå texten genom klippen. Det är språket i filmen som ligger närmre deras eget språk och vardag än den högtidliga stil som återfinns i Iliaden och som därmed blir mer främmande för dem. Filmspråket är också lättare att förstå då jag tror att eleverna är mer vana vid att läsa en films språk än en text av Homeros.

När man lär sig att ta emot texter men också filmer lär man sig koder för att kunna läsa av dem. Detta stärks också av den neoformalistiska teorin som jag var inne på i förra delen. En person som behärskar detta blir också audiovisuell läskunnig. I resultatet från enkäterna menar jag att i stort sett alla i klassen är kunniga läsare av bilder och ljud. Det var alltid en stor majoritet som ansåg att det blev lättare att ta till sig information genom film, ingen ansåg att det blev rörigt när film användes. Tvärtom tyckte många att filmen gav ett helhetsintryck och att det blev klarare när film använts under lektionerna. Säljö menar att det i en sociokulturell aktivitet används tekniker och för att använda dem krävs att man kan läsa av dem vilket de flesta kan eller har lärt sig. Detta menar jag framgår av det resultat jag fått fram genom undersökningen.

Men varför eleverna ansåg att deras syn och uppfattning inte förändrats har inte något att göra med om eleverna kan läsa av en film eller inte. Utan som jag varit inne på tidigare kan det ha en mängd andra orsaker.

8 Slutdiskussion

Säljö menar att lärandet måste sättas i ett större sammanhang och det går inte att reduceras till en sak. Jag menar att min undersökning undersöker just hur lärandet agerar i olika situationer i klassrummet. Och som Säljö och Staiger påpekar är det åskådaren tillsammans med filmen och i vilken kontext det framställs i som skapar mening.

Det resultat jag fått fram och analyserat utifrån valda teorier pekar på att det inte går att svara på om kunskaper i historia har förmedlats eller inte. Men det intryck jag har fått är att klippen har varit alldeles för korta för att förmedla den typen av kunskaper. Men det finns inget i min enkät som styrker detta. De flesta är av uppfattningen att klippen inte har förändrat deras uppfattning av, eller syn på, de historiska perioderna. Den största anledningen till det tror jag är klippens längd. Det skulle vara intressant att göra en undersökning där man istället använde sig av hela filmer. Men det går inte heller att räkna bort möjligheten att elevernas förväntningar och bild av de historiska perioderna överensstämde med dem som visades i filmerna. Vid det fallet kan inte elevernas syn eller uppfattning av en historisk period

förändras då den stämmer överens med en redan existerande bild av tiden. Filmen uppfyller då elevernas förväntningshorisont.

Det som klippen har gjort är däremot att fördjupa en, hos eleven, redan etablerad bild av tiden och texten snarare än att förändra något. Det kan vara så, precis som Zander och Jönsson diskuterar, att filmerna försöker reproducera en hos åskådaren redan vedertagen bild av tiden. Då en film måste anses vara realistisk för att få någon framgång följer den en etablerad bild av tiden för att uppnå realismen. Därför kan det också vara så att filmerna inte förändrar en syn eller uppfattning av en tid utan snarare förstärker den. Det som klippen gjorde var att vid de två första tillfällena fördjupa förståelsen för tiden, vilket stärker idén om att den historiska tiden som visats upp i dessa klipp överensstämmer med publikens.

Förmedlingen av litteraturhistoria, eller textförståelse, visade sig fungera bättre genom filmklipp. För de två första tillfällena ansåg en stor del att förståelsen för texten hade förbättrats. Att använda korta klipp i undervisningen verkar ha levandegjort en handling och gjort det enklare att framförallt förtydliga och överblicka händelser i texterna. Mycket av det som respondenterna talar positivt om är synintrycken de fått genom klippen. Detta har varit viktigt och visar på vilken typ av kunskaper som filmklipp i undervisningen förmedlar.

Det går inte, utifrån det resultat jag har fått fram, att koppla hur man tar till sig film i undervisningen till hur många filmer de ser i veckan eller vilket kön det är. Anledningen kan vara att det är för få som svarat på undersökningen. Jag kanske skulle ha gjort undersökningsgruppen större för att kunna utläsa något sådant resultat. Framförallt ska fördelningen mellan män och kvinnor vara jämnare för ett sådant resultat, vilket jag också var medveten om. Det som däremot går att säga, utifrån min undersökningsgrupp, är att de som föredrar dokumentära filmer i stort sett alltid har lägst siffror i hur de uppfattar att de blir påverkade av filmerna. I de flesta fall är det ingen från denna grupp som påverkats i syn, uppfattning eller ökad förståelse av tiden.

Det är ändå få som har ställt sig negativa till användandet av film i undervisningen. Nästan alla är överens om att det är roligt att det visas film i skolan och det är en välkommen ingrediens i undervisningen. När det gäller synintryck och förtydligande av svåra berättelser fungerar det bra att använda filmklipp i undervisningen. Men det är svårt att säga om filmen är ett bättre sätt att lära ut på än andra, snarare kanske det är ett av många. Om jag skulle visa film under varje lektion skulle eleverna antagligen tröttna efter ett tag. Nu blir det istället ett avbrott och det som elever efterfrågar är väl egentligen variation i undervisningen. Det kan också vara så att elever ser filmen som ett avbrott i lektionen där man lutar sig tillbaka och tittar på vad det är som händer. Därför tror jag att det gärna tas emot av eleverna.

Referenslista

Tryckta källor

Gripsrud, Jostein *Mediekultur, mediasamhälle* Uddevalla 2004

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder* Lund 1997

Jönsson, Mats *Film och historia, historisk Hollywoodfilm 1960-2000* Lund 2004 Lund 2004

Jönsson, Mats; ur *Det förflutna som film och vice versa*, red. Snickars, Pelle; Trenter, Cecilia; Lund 2004

Olson, Kerstin & Boreson, Cecilia *Medieresor – om medier för pedagoger* Stockholm 2004

Patel, Runa & Davidson, Bo *Forskningsmetodikens grunder – Att pplanera, genomföra och rapportera en undersökning* Lund 2003

Staiger, Janet *Interpreting Films – Studies in the Historical Reception of American Cinema* USA 1992

Säljö, Roger *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv* Stockholm 2000

Toplin, Robert Brent *Reel History: In Defence of Hollywood* United States of America 2002

Trenter, Cecilia ”Clioporr” ur *Det förflutna som film och vice versa*, red. Snickars, Pelle; Trenter, Cecilia; Lund 2004

Zander, Ulf *Clio på bio*, Budapest 2006

Internetkällor

King Arthur. Hämtat från http://www.imdb.com/title/tt0349683/taglines_070102 Hämtat den 2 januari 2007

Bilagor

Bilaga 1: Enkät 1

Bilaga 2: Enkät 2

Enkät om film i undervisning.

Kön:

Man

Kvinna

Filmfrågor.

1. Hur många spelfilmer ser du på bio, tv och video i veckan?

<1 filmer i veckan 2-3 filmer i veckan

4-5 filmer i veckan 6> filmer i veckan

2. Hur ofta ser du på en hel, eller delar av spelfilm i skolan?

Aldrig 1-3 gånger per termin

4-6 gånger per termin 7> gånger per termin

3. Hur används film du ser på i skolan?

Istället för vikarie

Som en del av ämnet

Som en del av ämnet vilket följs av diskussioner

Annat: _____

Vad för sorts filmer brukar ni se i skolan?

Spelfilm Dokumentär Faktafilm (UR)

Annat: _____

Vad för sorts filmer föredrar du?

Spelfilm Dokumentär Faktafilm (UR)

Annat: _____

4. Har filmen ändrat din uppfattning om antikens Grekland?

Ja Nej

4a. Om ja, på vilket sätt? _____

5. Tycker du att du förstår bättre hur det var under antikens Grekland efter att du har sett filmen?

Ja Nej

5a. Om ja, på vilket sätt? _____

6. Har din syn på Antikens Grekland förändrats efter att du har sett klippen?

Ja Nej

6a. Om ja, på vilket sätt? _____

7. Har filmen hjälpt dig att fördjupa din förståelse för den text som filmen grundar sig på?

Ja Nej

8. Har din syn på texten förändrats efter att du har sett klippen?

Ja Nej

8a. Om ja, på vilket sätt? _____

Hur väl stämmer dessa påståenden in på dig? Ringa in den siffra som stämmer in bäst. Ett stämmer inte alls och fem stämmer mycket bra.

Jag tycker att det är lättare att ta in information om man använder film i undervisningen.

1 2 3 4 5

Det är ofta spelfilmer som passar in på ämnet i undervisningen som används.

1 2 3 4 5

Jag tycker att det är onödigt att visa film i skolan.

1 2 3 4 5

Klippen har relevans för det vi gör på kursen

1 2 3 4 5

Det blir rörigt och svårt att hänga med när film används under lektioner.

1 2 3 4 5

Kommentarer (fortsätt gärna på baksidan). _____

Enkät om film i undervisning.

Kön:

Man

Kvinna

Filmfrågor.

1. Hur många spelfilmer ser du på bio, tv och video i veckan?

<1 filmer i veckan 2-3 filmer i veckan

4-5 filmer i veckan 6> filmer i veckan

2. Hur ofta ser du på en hel, eller delar av spelfilm i skolan?

Aldrig 1-3 gånger per termin

4-6 gånger per termin 7> gånger per termin

3. Hur används film du ser på i skolan?

I stället för vikarie

Som en del av ämnet

Som en del av ämnet vilket följs av diskussioner

Annat: _____

Vad för sorts filmer brukar ni se i skolan?

Spelfilm Dokumentär Faktafilm (UR)

Annat: _____

Vad för sorts filmer föredrar du?

Spelfilm Dokumentär Faktafilm (UR)

Annat: _____

4. Har filmen ändrat din uppfattning om medeltidens England?

Ja Nej

4a. Om ja, på vilket sätt? _____

5. Tycker du att du förstår bättre hur det var under i medeltidens England efter att du har sett filmen?

Ja Nej

5a. Om ja, på vilket sätt? _____

6. Har din syn på medeltiden England förändrats efter att du har sett klippen?

Ja Nej

6a. Om ja, på vilket sätt? _____

7. Har filmen hjälpt dig att fördjupa din förståelse för den text som filmen grundar sig på?

Ja Nej

8. Har din syn på texten förändrats efter att du har sett klippen?

Ja Nej

8a. Om ja, på vilket sätt? _____

Hur väl stämmer dessa påståenden in på dig? Ringa in den siffra som stämmer in bäst. Ett stämmer inte alls och fem stämmer mycket bra.

Jag tycker att det är lättare att ta in information om man använder film i undervisningen.

1 2 3 4 5

Det är ofta spelfilmer som passar in på ämnet i undervisningen som används.

1 2 3 4 5

Jag tycker att det är onödigt att visa film i skolan.

1 2 3 4 5

Klippen har relevans för det vi gör på kursen

1 2 3 4 5

Det blir rörigt och svårt att hänga med när film används under lektioner.

1 2 3 4 5

Kommentarer (fortsätt gärna på baksidan). _____
